Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

JOURNALEN 2022

LOKAL- OG KULTURHISTORISK TIDSSKRIFT NR. 2

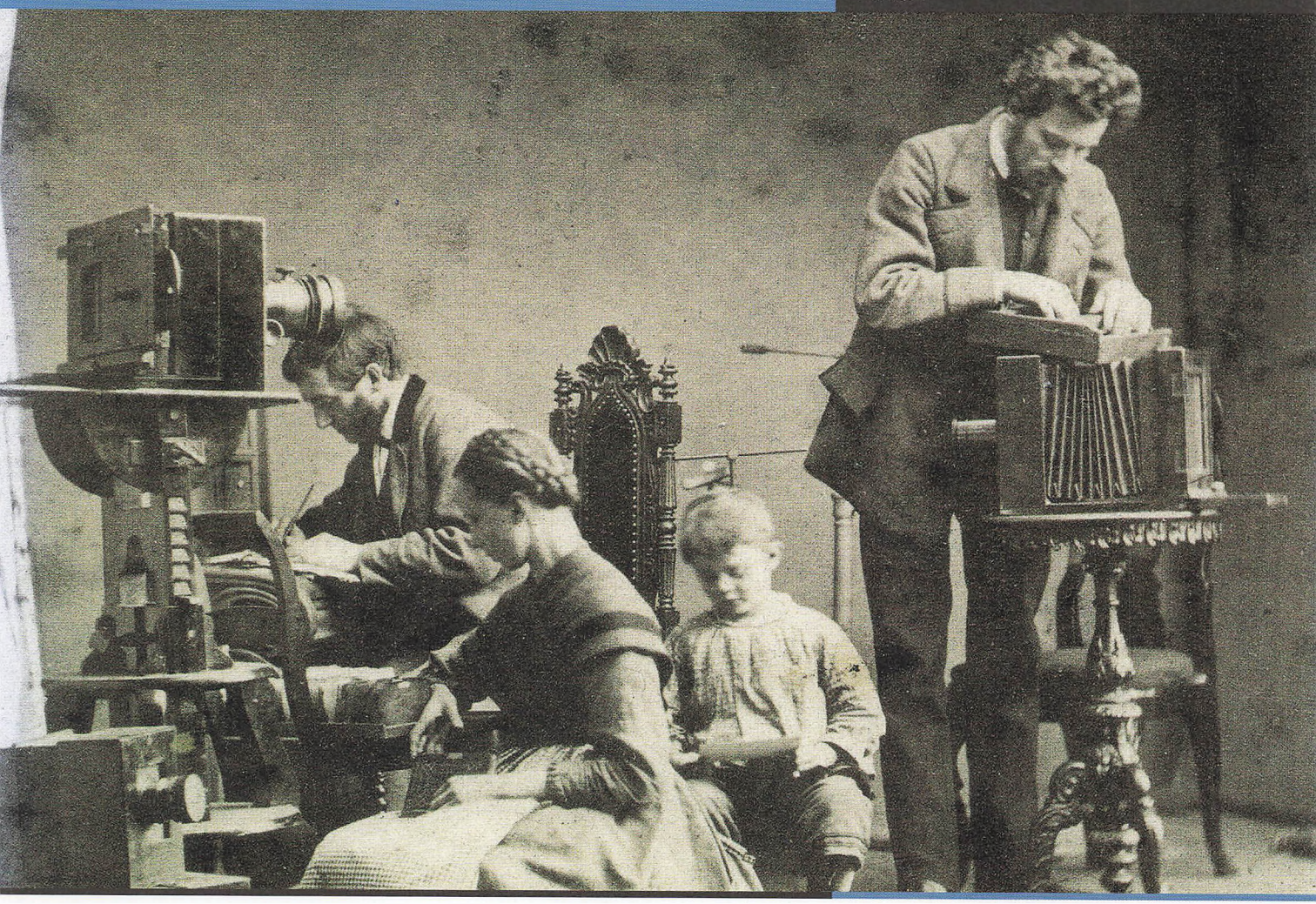

UDGIVET AF DANSK LOKALHISTORISK FORENING, ORGANISATIONEN DANSKE ARKIVER
OG SAMMENSLUTNINGEN AF LOKALARKIVER

Indhold

Nordjylland 3
Midtjylland 6
Syddanmark 16
Sjælland 31
Hovedstaden 33
Danmark 39
Liste over anmeldere 43
Oversigt 44

Forsidebillede:

Stereoskopbillede af fotograf G. Støckels Atelier i Rønne ca. 1872. Fotografen ses selv stående. Fotografiet pryder forsiden på Ann Vibeke Knudsens bog Fotografer på Bornholm 1839-1939, der er identisk med Bornholmske Samlinger 2021.

REDAKTION

ISSN 0906-1614

Journalen udgives af Dansk Lokalhistorisk Forening (www.dansklokalhistoriskforening.dk), Organisationen Danske Arkiver (www.dkarkiver.dk) og Sammenslutningen af Lokalarkiver (www.danskearkiver.dk).

Redaktør: Johnny Wøllekær, Odense Stadsarkiv, Historiens Hus, Klosterbakken 2, 5000 Odense C. Tlf. direkte 65 51 10 32. E-mail: jwoe@odense.dk.

I redaktionen: Erik Korr Johansen, Jacob Krause, Erik Nørr, Jørgen Thomsen, Kurt Risskov Sørensen og Aase Windeballe.

Ekspedition, annoncer og kasse: DLFs kasserer, Flemming Bruun, Maglegårds Allé 29, 2860 Søborg. Tlf. 39 69 91 01. E-mail: flemming.bruun@gmail.com Bankkonto reg.nr. 2316 kontonr. 5820002021.

Artikler og bøger til anmeldelse sendes til redaktør: Johnny Wøllekær, Odense Stadsarkiv, Historiens Hus, Klosterbakken 2, 5000 Odense C.

Journalen udkommer tre gange årligt. Pris pr. årgang 200 kr. Enkeltnumre 75 kr. pr. stk. Abonnement tegnes ved henvendelse til DLFs kasserer.

Bladet udsendes gratis til bestyrelsesmedlemmer i foreninger, der er tilsluttet DLF (husk at melde ændringer til ekspeditionen), samt til arkiver, der er ordinære medlemmer af ODA og SLA.

Design & tryk: OAB-Tryk ApS, Odense.

Region Nordjylland

Dorte Kristensen m.fl. (red.):

Fra Himmerland og Kjærs Herred

Udgivet af Historisk Samfund for Himmerland og Kjær Herred. 2021, 192 s., ill.

Årbogen er med et mindre sidetal og otte artikler mod sidste års 10 noget mindre end 2020-årbogen, men stadig en gedigen størrelse.

Den tidligere mangeårige redaktør, Henrik Gjøde Nielsen, indleder artikelrækken med en særdeles grundig gennemgang af Hals skanses historie efter enevældens indførelse 1660 og frem til år 1700. Artiklen er en fortsættelse af fire artikler i de senere årbøger om skansens historie mellem 1614 og 1659, og hvis man skal have fuld forståelse af, hvad enevældens ændringer betød for skansens udvikling, kræver det nok en (gen)læsning af de tidligere artikler.

"Rige bønder og fattige herremænd" er titlen på Ole Færchs særdeles spændende artikel senere i årbogen. Forfatteren har et grundigt kendskab til 15- og 1600-tallets midt- og nordjyske historie, blandt andet gennem udgivelse af lensregnskaber, jordebøger og diplomatarier fra området. På grundlag af især Viborg Landstings skøde- og panteprotokoller, der nu er blevet tilgængelige online, har han studeret de økonomiske mellemværender mellem herremænd og bønder i Nørholm i slutningen af 1600-tallet, og han finder mange eksempler på bønder, der låner penge til herremænd, som må se deres gods og velstand smuldre. Artiklen slutter med en opfordring til andre (lokal) historikere om "at gøre ligeså".

To artikler beretter om to af områdets lokalsamfund, der udviklede sig til småbyer. Kim Ørsted Iversen tegner i artiklen "De byggede en by" et bredt og nuanceret billede af Aars, der efter næringsfrihedens indførelse begyndte at vokse fra omkring 1870. Den forholdsvis store afstand til købstæderne Aalborg, Nibe og Løgstør gav gode betingelser for vækst, og da Aars omkring 1890 blev stationsby, stimuleredes væksten yderligere. Udviklingen følges bredt frem til nutiden af byens erhvervs- og foreningsliv og dens status som hovedbyen i det vestlige Himmerland.

En anden karakter har Klem Thomsens artikel "Holtet – en nyere by". Efter at jernbanen mellem Nørre Sundby og Sæby var anlagt 1899 med en station i Holtets naboby Gandrup kom den første købmandsforretning i Holtet, der ligger på vejen mellem Hals og Gandrup, i 1909, og frem til 1980 voksede en lille by frem med forretninger og andre erhvervsvirksomheder, indtil tilbagegangen igen satte ind som i andre småbyer. Forfatteren er slægts- og ejendomshistoriker, og det gør, at fokus ikke ligger på byens samlede udvikling årti for årti, som mellemoverskrifterne angiver. I stedet følges årtiets nybygningers ejerhistorie for hvert afsnit helt frem til i dag. Det giver lidt forvirring i beskrivelsen af forløbet af den samlede byudvikling.

I samme forfatters "Fra aftægtshus til togvogn", hvor han fortæller om et enkelt hus (i Øster Hassing) og dens ejere/beboere fra 1869 til 2021, giver hans beskrivelsesmåde til gengæld god kronologisk sammenhæng i artiklen. Vi følger i detaljer familiens historie gennem flere generationer, både ud fra undersøgelser i kilderne og en række interviews. Forfatterens store "omhyggelighed" gør dog, at man både i tekst og noter kan savne en redaktionel stramning.

Årbogens tre sidste artikler har en noget anden karakter. I Knud Knudsens "Sigurd Müllers foredrag" gennemgås foredraget i Turistforeningen 1943 om, at Aalborg var en kulturløs by og derfor burde satse mere på kulturelle værdier samt den efterfølgende debat. Dorthe Christensen har et spændende indlæg om modstandsgruppen Churchill-Klubben. Hun gennemgår heri dels de første beretninger om sabotørernes virke, skrevet af dem selv, lidt rosenrødt, og deres senere uenigheder om begivenhederne. Med filmen "Drengene fra Sct. Petri" følger hun yderligere et skred fra fakta til fiktion, og hun diskuterer i artiklen på god vis forholdet mellem erindringer og senere efterrationaliseringer. Historisk fiktion er også emnet i Carsten Bach Nielsens artikel "Borgmesteren i Nibe 1870-1879". Heri gør han rede for sine overvejelser om de kildestudier, han foretog forud for sin historiske roman om borgmester

Preetzmann, og på hvilken måde de har sat sit præg på bogen. Det er en spændende vinkel, der berøres her.

Erik Korr Johansen

Ejgil Bodilsen (red.):

Han Herred Bogen 2022. Lokalhistorisk årbog for Øster og Vester Han Herred

Udgivet af Lokalhistorisk Samvirke for Han Herred 2021. 256 s. Ill.

Denne meget smukt trykte og indbundne – men også lidt dyre – bog er den 27. i rækken af årbøger fra Han Herred, en region som holder fast i sin identitet på tværs af kommunegrænse (og tidligere amtsgrænse). Lidt usædvanligt er bogen, som er udkommet ultimo 2021, dateret 2022 – men Lokalhistorisk Samvirke vil åbenbart gerne være forud for sin tid.

Efter forordet indeholder bogen 16 artikler, af hvilke den første behandler Andelsmejeriet Hannæs' historie fra oprettelsen i 1911 til lukningen i 1969. Den har tidligere været trykt i Historisk Årbog for Thy og Vester Han Herred i 1990, men redaktionen må have ment, at den efter 32 år kunne fortjene et genoptryk i en årbog med et delvist andet geografisk dækningsområde.

En væsentlig artikel handler om det katastrofalt mislykkede engelske fly-angreb på Aalborg Flyveplads den 13. august 1940, hvor 11 af de 12 angribende fly blev skudt ned. To af dem styrtede ned i Tranum Klitplantage, og i 2013 rejstes der mindesten for dem på nedstyrtningsstederne. Pensioneret kriminaltekniker Ole Rønnest, som i mere end 40 år har udforsket historien om nedstyrtede allierede piloter under 2. verdenskrig, fortæller historien.

Ejgil Bodilsen, som er bogens redaktør, fortæller mere muntert om fire søskende Bruun fra Torslev, som blev ekvilibrister på énhjulede cykler – og opnåede at optræde i Cirkus Buster. Bodilsens journalistbaggrund fornægter sig ikke: han trækker meget på aviserne som kilde til artiklen; og det er også ham, som har udarbejdet afsnittet "Årets gang i Han Herred" på grundlag af Ugeavisen Fjerritslev-Brovst.

Ikke mindre end 11 af bogens artikler falder ind under kategorien erindringer eller levnedsskildringer, men det drejer sig i alle tilfælde om levnedsløb, som har mere almen interesse og ikke bare privat slægtshistorie.

Præsteparret Inger Øeby Pedersen og Bjarne Bjerregaard Jørgensen fortæller om Haverslev Kirke og dens omgivelser. De har i tidligere årbøger fortalt om kirkerne i Skræm og Bejstrup Sogne, som også hører til pastoratet – og de er både vidende og velskrivende.

Bogen afsluttes med billeder fra "Det Gamle Album" – et billede fra hvert af Han Herreds 24 sogne samt årsberetninger fra Lokalhistorisk Samvirke og fra de lokalhistoriske foreninger. Ikke overraskende er de præget af coronapandemien.

Jørgen Peder Clausager

Flemming Nielsen og Morten Pedersen:

Sprittens by – Snaps og kulturarv i Aalborg

Udgivet af Selskabet for Aalborgs Historie i samarbejde med Aalborg Stadsarkiv og Aalborg Historiske Museum. 2021.

Aalborg Taffel Akvavit fra De Danske Spritfabrikker har nok haft plads på mange danske familiers bord gennem tiden. Den nyudkomne bog om De Danske Spritfabrikker i Aalborg, udgivet af Selskabet for Aalborgs Historie, handler derfor ikke bare om et stykke Aalborg-historie, men også om et stykke dansk industrihistorie.

Bogen er inddelt i tre afsnit. I afsnittet "Aalborg og spritten" tager arkivar Flemming Nielsen os gennem rejsen fra hjemmebrænderier til industrialiseringen af spritproduktionen. Museumsinspektør Morten Pedersen overtager derefter roret i afsnittet "Aalborg – Snapsens hjemby", hvor De Danske Spritfabrikkers videre historie foldes ud og viser, hvordan Aalborg blev et kvalitetsstempel for akvavitter. I bogens sidste afsnit "Danmarks største industrifredning" gennemgår Morten Pedersen arbejdet med bygningsfredningen af byggeriet "Spritten" i Aalborg.

Bogen rammer bredt og kan både være interessant for dem, der er interesserede i Aalborgs historie såvel som dem, der er interesserede i et stykke dansk industrihistorie.

Henriette Baudtler

Vendsyssel Årbog 2021

Udgivet af Historisk Samfund for Vendsyssel. 2021. 191 s. Ill.

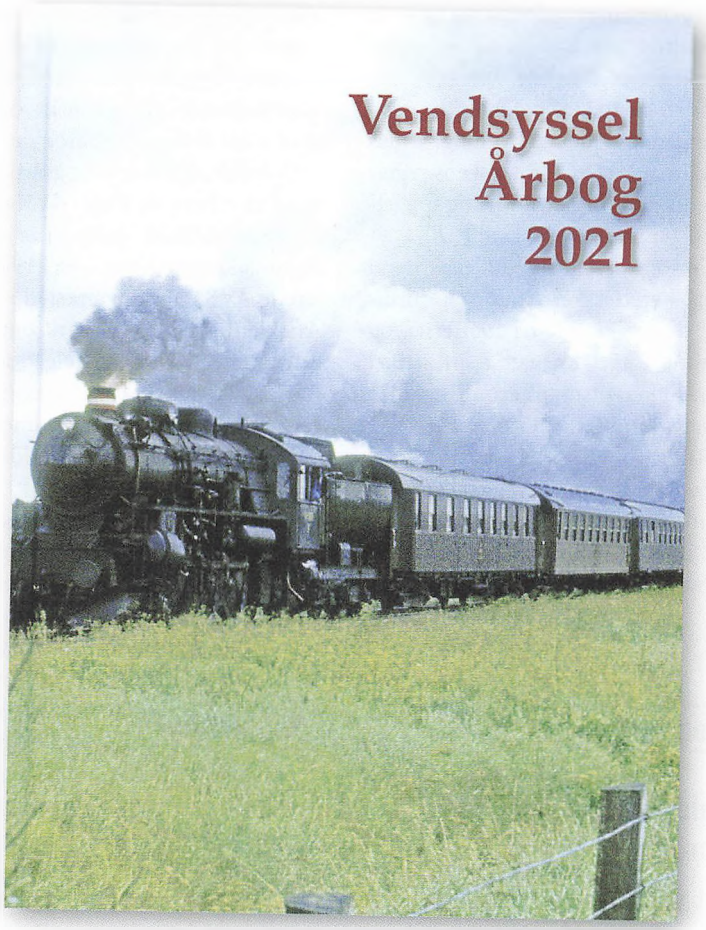

Ole Edvard Mogensens artikel med overskriften "Vendsysselbanen gennem 150 år" indledes med en oversigt over banens etablering, historie og drift, hvorefter vi får en præsentation af de på strækningen liggende stationer.

Mathias Istrup Karlmoses bidrag hedder "Fra myte til virkelighed – Kæmpeblæksprutten fra Ålbæk strand". En sådan blev af lokale fiskere fundet strandet i december 1853 og beskrevet af zoologen Japetus Steenstrup i artikler i 1855 og 1857. I sidstnævnte navngav han den "Architeuthis dux".

Forfatterparret Mads Erik Larsen og Peter Ussing har skrevet om hjemstavnsforfatteren fra Stenum, Mads Ledet (1887-1960). Efter biografiske oplysninger om Ledet præsenteres vi for dennes forfattervirksomhed, i alt omkring et dusin udgivelser: romaner, noveller og digte. Litteraturhistorisk stof finder vi tillige i Aage Jørgensens bidrag om Ingeborg Andersen, en 15-årig hoteldatter fra Skagen Hotel, som Holger Drachmann mødte i 1901. En gensidig interesse vækkedes, og hun kunne som muse inspirere ham.

Anders Kilgast Jensen og Anne Provst bidrager med "Brønderslev Købstad 1921-2021", hvori vi får en udviklingshistorisk oversigt.

Tandudtrækninger foretaget af såvel barberer som tandlæger er emnet i Mogens Thøgersens "Blodsporene i Stokbrogade". Sted og tid er Hjørring 1880-1905. Fra 1875 blev det forbudt barberer at foretage tandudtrækning, men forbuddet blev ikke overholdt. To centrale personer i artiklen er henholdsvis barber Aaquist i Stokbrogade og byens første tandlæge, J.J. Lønborg Friis, der etablerede sig i 1883.

I 1941 var planer fremme til opførelse af et tårn ved Østervrå Kirke, men projektet blev skrinlagt. Herom handler Jørgen Peder Clausagers "Kirketårnet der aldrig blev bygget". Artiklen redegør for årsagen hertil samt de følgende årtiers arbejde for et kirketårn, som endelig stod færdigt i 1967.

"Spøgelseshuset Uranienborg" er overskriften hos Erik S. Christensen, der dels skildrer denne særegne bygning, der bestod af stuehus, tårn og borglignende mellembygning, dels dens skiftende ejere samt alskens rygter om stedfundne orgier, ånder og spøgelser. Tidspunktet er omkring 1920.

I "En sommerlejr på Møllegaarden i Voerså" beretter Per Andersen om livet på denne FDF-lejr i 1950'erne, og Marianne Isager bringer i sin artikel "Østerklit - en tilstand" erindringer fra familiens feriested ved Tversted 1952 til 1981.

Årbogen, der er forsynet med et personregister, er samlet set sammensat af interessante artikler med gode illustrationer.

Thorleif Christiansen

Region Midtjylland

Annales. Galten Lokalarkivs Årsskrift

Bind 31, 2021. 108 s. Ill.

Årsskriftets forsideillustration er et luftfoto af Horsegård dateret 1956. Under titlen "Exit Horsegård" fortæller Ernst Johansen om gårdens historie. Den hørte under Øm Kloster, senere under Skanderborg Len og Rytterdistrikt, blev fæstegård under Frijsenborg og fra 1782 selvejergård.

Træk af Røde Kors-historien i Galten er overskriften hos Grethe Bjørnhaug, hvis artikel er affødt af, at Galten-afdelingen i 2020 havde bestået i 50 år. Forfatteren beretter om organisationens hjælpearbejde på nationalt og lokalt plan samt det frivillige arbejde.

Et jubilæum danner også udgangspunkt for Pernille Kjærs AVK gennem 80 år 1941-2021. Initialerne står for Aage Valdemar Kjær, som i 1941 etablerede AVK Maskinværksted i Galten. Artiklen fortæller om virksomhedens udvikling gennem de følgende årtier til i dag at være en international koncern med omkring 4.500 medarbejdere på verdensplan og med central administration i Galten.

Erik Korr Johansen bidrager med Skovby Bageris historie, som tager sin begyndelse i 1879. Centralt i fortællingen står en familie, der gennem fire generationer ejede og drev bageriet frem til lukningen i 2016. I forlængelse af artiklen fortæller forfatterne Tove, Karen og Kirstine Møller Jensen "Nogle minder om Skovby Bageri og Bagergården".

Om etableringen og driften af Storrings gartnerier på Stjærvej – fra 1940'erne til 70'erne beretter Knud Erik Pedersen om de to gartnerier beliggende på samme vej.

Per Clauson-Kaas og Allan Elm skildrer i Hertha Levefællesskab i Herskind gennem 25 år projektet med at integrere udviklingshæmmede i et landsbyfællesskab.

Et musikstudie indrettet på Lindegården i Stjær er udgangspunktet for Villy Møller Jensens TV·2 blev født i Stjær. I artiklen fortælles blandt andet om studiet, personerne bag dets oprettelse, dets indretning og musikere, der benyttede det. I vinteren 1980-81 kom gruppen Taurus for at indspille en plade. Her i Stjær ændrede de navn til TV·2. Dets fire medlemmer var dengang de samme som i dag med blandt andre Steffen Brandt.

Om min tid i Sjelle 1925-1928 (1) er barndoms- og ungdomserindringer, forfattet af Ansgar Bjørn og her videregivet af dennes søn. Artiklen er første del, som skildrer livet som tjenestedreng og -karl samt begivenheder i dagligdagen.

Leif Jensen har skrevet om Militærdepotet i Skovby 1952-1998. Dette blev etableret som et hemmeligt depot til brug for en mobiliseringsstyrke, som her havde mulighed for at kunne udruste og bevæbne sig. Artiklen redegør for depotets senere historie og anvendelse til det i dag huser et center for udlejning og service af campingvogne.

Thorleif Christiansen

Årsskrift 2021

Udgivet af Brædstrupegnens Hjemstavnsforening. 120 s. Ill.

Den energiske hjemstavnsforening i Brædstrup er en tregrenet virksomhed, der foruden et lokalhistorisk arkiv omfatter landbrugsmuseet Stjernholm og en studiesamling omhandlende Anden Verdenskrig. Arkivet står bag det lille årsskrift, der i år indeholder 10 artik-

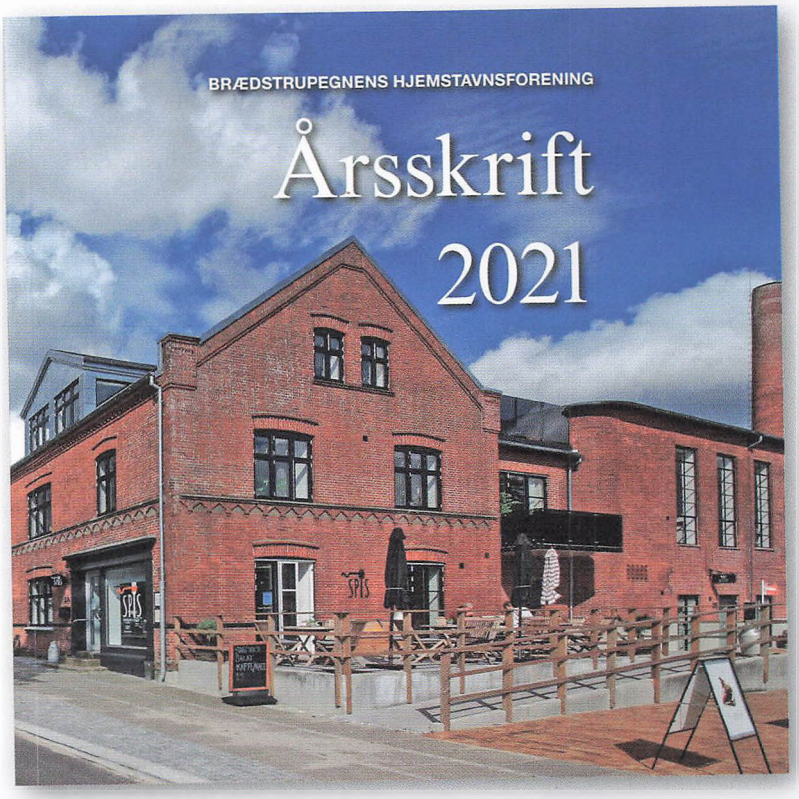

ler, som alle har karakter af erindringsartikler. Det er fortællinger, hvor forfatteren ser tilbage på en families, en virksomheds eller en institutions liv.

To af artiklerne er eksemplariske i den forstand, at de er udsprunget af materiale, der er indgået til arkivet, og dermed bliver eksempler på, hvordan man kan nyttiggøre og formidle det materiale, som heldigvis i en lind strøm tilflyder vores mange lokalhistoriske arkiver.

På basis af en lille samling breve, som blev indleveret til arkivet, oprulles en historie om en ung mand, der i 1880'erne udvandrede fra lokalområdet til USA, hvor han etablerede en læderhandskefabrik og blev en succesrig erhvervsmand. I brevene hjem til Danmark fortæller han om hverdagen i sit nye fædreland i årene omkring Anden Verdenskrig.

En anden artikel i årsskriftet tager ligeledes udgangspunkt i fundet af en brevsamling fra årene omkring krigen, men den fortæller en helt anden historie. Her er det en samling breve fra en tysk soldat til en lokal pige, som han var blevet forelsket i under sit rekreationsophold i Danmark. Brevene belyser en for familien hidtil hemmeligholdt historie og yder samtidigt et lille bidrag til den vidtforgrenede besættelsestidshistorie.

Årsskriftet fra Brædstrup er en præsentabel og velredigeret publikation, der i sagens natur især henvender sig til et lokalt publikum.

Kurt Risskov Sørensen

Verner Bjerge og Poul Anton Sørensen:

Teglværker - Skanderborg Kommune

Udgivet af Foreningen Teglværksinitiativerne i Danmark. 198 s. Ill.

Rundt om i Danmark har der været omkring 3.000 små og store teglværker, men i 1920 var der kun 266 teglværker tilbage. Bogen er det femte bind i serien om Danmarks Teglværker og handler om 38 historisk dokumenterbare teglværker i Skanderborg Kommune.

Der indledes med et kapitel om teglets historie i Skanderborg Kommune. Det var sandsynligvis cisterciensiske munke, der bragte teglbrændingsindustrien til Danmark i 1100-tallet, hvor Øm Kloster blev bygget i 1172.

De første mange hundrede år var det kun kirke og adel, der havde råd til at bygge af teglsten. I den periode skete der heller ikke store ændringer i teglbrænderteknologien. Først med Mallinggård Teglværks grundlæggelse i 1779 skete der ændringer, idet der her blev produceret til andre byggerier. Mallinggård tæt på Skanderborg var et bondeteglværk anlagt af en landmand.

I løbet af 1800-tallet opstod nye teglværker, og en egentlig teglværksindustri tog sin begyndelse. Der gives en god beskrivelse af arbejdsprocessen og udstyret.

En del teglbyggerier af ældre dato kan stadig ses i Skanderborg og omegn. Det gælder Slotskirken og huse i Borgergade fra nedbrydningen af slottet, der var bygget af sten fra det nedrevne Øm Kloster. Flere bygninger f.eks. Ry Station og Himmelbjergtårnet er fredede.

Efter den generelle beskrivelse fortælles der om hver af de 38 teglværker, deres ejere og arbejdere, der i en del tilfælde var gæstearbejdere fra tyske Lippe-Detmold. I nogle tilfælde gik et teglværk videre fra generation til generation. Nogle teglværker virkede kun i en kort årrække og andre i rigtig mange år. Efter krigens slutning i 1945 var Lynghøjs Teglværk ved Stilling og Galten Teglværk de eneste to teglværker, der var tilbage.

Efter hver teglværksbeskrivelse er der en side med faktabokse, der fortæller om beliggenhed og ejere, om ovntype og om teglværkets start og sluttidspunkt. Desuden er der angivet kilder, hvor f.eks. industritællinger har været en god hjælp.

Bogen er rigt illustreret med fine billeder, kort og annoncer.

Aase Windeballe

Fra fattighuse til velfærdsvillaer. Sejs-Svejbæk 1945-2021

Udgivet af Sejs-Svejbæk Lokalhistoriske Forening. 2021. 256 s. Ill.

Sejs-Svejbæk er en stationsby med omkring 4.500 indbyggere, som ligger få kilometer sydøst for Silkeborg. I 2021 udgav Sejs-Svejbæk Lokalhistoriske Forening denne bog om byens nyere historie (primært efter 1945) efter et

– må man formode – omfattende forarbejde med interviews, indsamling af kilder og skrivning. I forordet får vi navnene på den arbejdsgruppe, der har stået bag arbejdet, og som – må man også formode – har delt skriveopgaverne imellem sig.

Bogen henvender sig især til lokalområdets beboere og er en gennemarbejdet beskrivelse af Sejs-Svejbæk bys udvikling efter 1945. Man får ganske vist en oversigt over tiden før 1940 og under den tyske besættelse fra 1940-45 i to indledende kapitler, men det udgør kun 12 sider.

Bogen er opdelt i 16 temakapitler, som kommer rundt om de fleste udviklingstræk. Der er f.eks. kapitler viet til bebyggelsens udvikling, udviklingen inden for detailhandel, industri og håndværk, politiske forhold, foreninger m.m. Alle kapitler er forsynet med både gamle og nye fotos og er kronologisk opbyggede. Desuden er der i hvert kapitel typisk et eller flere erindringsklip, hvor historiske aktører fortæller. Det virker godt, og er med til at konkretisere fortællingen.

Titlen på bogen er ganske sigende og meget dækkende (Fra fattighuse til velfærdsvillaer). I 1940'erne var Sejs og Svejbæk udkantsdanmark, før ordet blev opfundet. Det var et fattigt område, men det begyndte at ændre sig med parcelhusudbygningen i 1960'erne og 1970'erne. Det naturskønne område ved Silkeborgsøerne har tiltrukket nye beboere, og i dag er gennemsnitsindkomsten (og huspriserne!) blandt de højeste, ikke blot i Silkeborg Kommune, men i hele Jylland.

Fra fattighuse til velfærdsvillaer er en flot og oplysende bog, som uden tvivl har nydt stor, lokal interesse.

Jens Åge S. Petersen

Steffen Elmer Jørgensen m.fl. (red.):

Fra Viborgegnen 2021

86 årg. 188 sider.

Forsiden kunne ligne et technicolor billede fra slutningen af 1950'erne, men det er taget i 1997 og forestiller saltkaravanen på vej med danseteatret "Purcinella" i første hestevogn. Billedet henviser til Henning Pedersens erindringer 50 år med amatørteater i Viborg.

Denne efterfølges af Ronald Nielsens erindringer Da pigtråden rev i Rødkærs unge. Her kan man møde grupper som The Defenders, The Javalins, The Hitmakers og Joe E. Carters Group blandt de optrædende på Rødkærsbro Kro i 1966. Bag initiativet stod en gruppe unge mellem 15 og 20 år, som var med til at sætte kroen på pigtrådens Danmarkskort og ønskede et alternativ til dansk populærmusik og giro 413.

De to artikler markerer på bedste vis et indholdsmæssigt skifte, der i disse år er på vej i årbøgerne, hvor de traditionelle erindringer, ofte med rødder i landbokulturen, viger til fordel for krigs- og efterkrigsgenerationernes ungdomskultur i deres formative år. Og med dem træder velfærdsstaten og fritidskulturen for alvor ind i årbøgerne.

Erindringer og slægtshistorie er fundamentet i årbogen, men der har også sneget sig en lille artikel om den militære flyveplads i Viborg under 1. verdenskrig ind i årbogen, skrevet af Jørgen Østergaard. Flyvere i solide flyverdragter og deres spinkle flyvemaskiner er stof, som en god historie er gjort af, og så er flyvningens barndom ved at få lokalhistorisk bevågenhed i disse år.

Kim Furdal

Gudrun Gormsen (red.):

Hardsyssels Årbog 2021

Udgivet af Historisk Samfund for Ringkøbing Amt. 152 s.

Hardsyssels Årbog, som begyndte at udkomme i 1907, sluttede sin "første række" med det tresindstyvende bind i 1966 og berigede os med et samleregister over disse; det kom i 1977. Da "anden række" nu også nærmer sig bind 60, må det håbes, at bestyrelsen vil tage under overvejelse at udarbejde et tilsvarende register for denne række.

Den foreliggende årbog rummer 10 gedigne artikler, som i tid spænder fra jernalderen til corona-alderen – sidstnævnte af Hans Herping og Jens Erik Villadsen, som sammenligner corona-restriktionerne med de forholdsregler, som blev taget under den spanske syge i 1919. Jernalderen er repræsenteret ved museumsinspektør

Astrid Skou Hansens artikel om "hulbælterne" fra vor tidsregnings begyndelse, som primært er fundet i Vestjylland, og hvis funktion stadig er uvis.

Per Anker Jensen fortæller om Sdr. Vium sogns to "storhedstider" i det 20. århundrede – først som station på Nr. Nebel-Tarm banen, som åbnede i 1913, og senest med den sidste hedeopdyrkningsperiode i 1950'erne, hvor Østerheden og Tingheden i Sdr. Vium Sogn blev opdyrket; sidste periode isprængt forfatterens egne erindringer.

Jernbane er ligeledes emnet for den flittige jernbanehistoriker Ole Edvard Mogensens fortælling om Skjern-Videbæk banen, som åbnede i 1920, og som var planlagt at skulle fortsætte til Skive.

Besættelsestiden danner tidsrammen om Ove Nørholms artikel om våbennedkastninger ved Ikast.

Årbogens redaktør Gudrun Gormsen fortæller om kunstneren Kristian Marius Testrup Jacobsen (1891-1975), som blandt andet malede akvareller af taterne eller natmandsfolket, hvoraf én pryder bogens forside. De benyttes også som illustrationer i Ida Jessens artikel om natmandsfolkets hemmelige sprog "rotvelsk" og den lille ordbog over dette, som N.V. Dorph udgav i 1824 og i en suppleret udgave i 1837 (genoptrykt i 1975).

Mange grænser krydses i Claus P. Navntofts artikel om "Numelins Etablissement". Slægtens danske stamfar var født i Finland i 1817, men kom til Danmark og boede først i Ærøskøbing, senere i Lemvig, hvor sønnen Carl Arvid Numelin (1853-1924), som er artiklens hovedperson, voksede op. Han flyttede til Viborg, hvor han kom til at virke som autodidakt billed- og stenhugger; han var mester for obelisken over Lemvigkredsens folketingsmand Christen Aaberg, som blev opstillet i Vesterbjerg i Lemvig i 1899, og som i 1950'erne vakte Claus Navntofts nysgerrighed – hvilket er begrundelsen for, at artiklen kommer i Hardsyssels Årbog.

"Grænseoverskridende" er også Evald Sønderbys artikel om Carlo Arvin: Københavnerlæreren i Idom (1922-1995) – hvis ansættelse i det vestjyske sogn i 1948 blev lidt af et kultursammenstød.

Hans Henrik Hjermitslev har skrevet årbogens nok vægtigste artikel, om Staby Højskole og Vinterlærerseminarium, som fungerede fra 1852 til 1920; i dag er den efterskole. I listen over de lidt mere kendte elever finder anmelderen sin oldefar, Anders Jensen Clausager (1834-1928), der var elev på skolens første hold på 12 elever i fire sommermåneder i 1852 (nævnt i hans erindringer som blev bragt i Hardsyssels Årbog 1980).

Som indledningsvis nævnt: en gedigen årbog med lutter gode lokalhistoriske artikler.

Jørgen Peder Clausager

Lokalhistorisk Årbog 2021

Udgivet af Langå Egnsarkiv. 68 s.

Først det formelle. Som bogproduktion lidt ubehjælpsom og med en noget rodet grafik. Titlen "Lokalhistorisk Årbog 2021" er upræcis, for at sige det mildt – det dækkede og beskrevne område bør indgå i bogens titel. Pjat, vil nogen måske sige – men det er af betydning, når bogen skal fortegnes i nationalbibliografien og andre litteraturoversigter. Bogen mangler også titelblad; på dets plads er aftrykt den lokalhistoriske forenings høringssvar til kommunen vedrørende bevaring af Langå Station – som da heldigvis fik status som bevaringsværdig. På kolofonsiden anføres kontaktoplysninger til bestyrelsen og arkivet – men der savnes oplysning om bogens redaktør (vist i grunden et lovkrav?), trykkested og oplagsstørrelse; og et ISBN (eller ISSN)-nummer mangler også (og det er et lovkrav til alle publikationer på mere end 16 sider). Til gengæld anføres det, at årbogen er udkommet siden 1970 (en imponerende lang række), og at de fleste årgange endnu er at få. Men anmelderen vil anbefale foreningens bestyrelse at alliere sig med en person, der har erfaring i bogproduktion. En god tekst fortjener en ordentlig præsentation.

Og nu til teksterne – og de fejler heldigvis ingen ting. Bogen indeholder ni artikler plus formandsberetning og regnskab for foreningen. Den første artikel er erindringer fra Jebjerg forsamlingshus af Niels Laursen, der med sin kone Ella bestyrede forsamlingshuset i årene 1936-63. Velfortalt og et godt indblik i denne ikke uvæsentlige side af vores landbokultur. En man-

chet med præsentation af Niels og Ella havde måske været på sin plads; født i hhv. 1904 og 1908 er de næppe blandt os længere.

Langå Forskoles historie følges, fra opførelse i 1892 til nedlæggelsen i 1970, efterfølgende funktion som sognegård og nedrivning i 2021.

Preussernes sprængning i 1864 af den spritnye jernbanebro over Gudenåen er emnet for en illustreret artikel, der i skrivende stund bringer associationer til Ukraine.

To sammenhængende artikler bringer barndomserindringer fra Væth i Ørum Sogn. – Med udgangspunkt i 1688-matriklen har Karl Erik Jensen sammenstillet en oversigt over gårdene i Stevnstrup i Grensten Sogn i 1700-tallet. – Palle Hansen fortæller erindringer om fastelavn i 1950'erne.

På 11 sider bringes første del af Svend Kræmers (født 1941) barndomserindringer fra gården Andersholm i Værum Sogn. Udmærket, erindringer er altid godt stof; men anmelderen har undret sig over at finde de samme erindringer – i en lidt forskellig redaktion – i Historisk Aarbog for Randers Amt 2021 (også anmeldt i dette hæfte). Artikelrækken sluttes med to siders juleerindringer fra 1969 af René Rasmussen. Hvorfor skal forfatterens navn i øvrigt (i denne og årbogens andre artikler) stå sidst i artiklen? I de fleste andre bøger plejer det at stå lige efter artikeltitlen.

Jørgen Peder Clausager

Historisk Aarbog fra Randers Amt 2021

Udgivet af Randers Amts Historiske Samfund. 2021. 112 s. Ill.

Efter redaktørens forord rummer årbogen ni artikler, som kronologisk rækker fra oldtiden til 2010. Stenalderen er repræsenteret ved en artikel om gravpladsen på Tustrup Hede, hvor der er et kulthus såvel som en jættestue og to runddysser; og vikingetiden ved en artikel om runesten på Randers-Viborgegnen. Nutiden ved historien om Dronningborg Maskinfabrik, som blev grundlagt 1894 og lukket i 2010.

Årbogens længste artikel (på 22 sider) er Svend Kræmers barndoms- og ungdomserindringer (født 1941 i Ørum ved Langå). Udmærket og velskrevet – men det har overrasket anmelderen at finde præcis de samme erindringer i Lokalhistorisk Årbog 2021 fra Langå Egnsarkiv – der dog kun 1. del (Langå-årbogen er også anmeldt i dette hæfte).

Årbogsredaktør Karen Straarup skriver i anledning af 300-året om rytterskolerne, som blev oprettet fra 1721 i rytterdistrikterne, blandt andet i Dronningborg Rytterdistrikt omkring Randers. Erik Møller skriver om "Drengemordet i Gjerlev Kær" i 1783, hvor en hyrdedreng under et opgør med hyrdedrenge fra en naboby fik et dødeligt slag i hovedet; det medførte en dødsdom til gerningsmanden, men han blev benådet med fire års tugthusarbejde. Og Kurt Niese-Petersen skriver om "Randrusianersamfundet" (en sammenslutning stiftet i 1899 og nedlagt 1978) af studenter udgået fra Randers Statsskole – med tilhørende omfattende biografiske data af skolens dimittender fra 1540 til 1910 på Historisk Samfunds hjemmeside. En kort artikel (et udtog af et større bogværk om frihedskampen af Niels-Birger Danielsen) behandler en sabotageaktion i april 1945 mod Randers Havns slæbebåd S/S Bjørn.

Den artikel, som har gjort størst indtryk på anmelderen, er Knud Schmidt Nielsens artikel "Om den Elmenhoffske bogsamling". Bogtrykker Søren Elmenhoff grundlagde 1810 Randers Amtsavis, som var i familiens eje i fire generationer. Da avisen flyttede til nye lokaler, skænkede den Elmenhoffs skrivebord, rejsetaske og ur til Museum Østjylland – men den historiske bogsamling, deriblandt adskillige bøger trykt af Elmenhoff for mere end 200 år siden, blev afhændet til en antikvarboghandler. Schmidt Nielsen, der er bogelsker, erhvervede imidlertid fra antikvarboghandelen en stor del af bogsamlingen og skænkede den til museet, som modtog den med tak. Chokerende og ubetænksomt, at avisen ikke selv indså, at bøgerne skulle være gået samme vej som skrivebordet!

Redaktøren har stået for afsnittet "Randers-noter 2020" med omtale af betydningsfulde begivenheder i Randers i årets løb. Særdeles nyttigt, ikke mindst for kommende generationer – men anmelderen måtte smile lidt, da det under februar omtales, at 2020 er skudår; det var det også mange andre

steder end i Randers.

Bogen sluttes med den obligatoriske årsberetning fra Historisk Samfund og tilhørende årsregnskab, en nyttig fortegnelse over lokalarkiver i det gamle Randers Amt og et lige så nyttigt navneregister til bogens artikler.

Jørgen Peder Clausager

Palle Kirk m.fl. (red):

Skaføgård

Udgivet af Randers Amts Historiske Samfund (Herregårdsserie nr. 6) 2021, 178 s., ill.

Skaføgård Herregård på Djursland er for de fleste historisk interesserede mest kendt som hjemsted for konseilspræsident J.B.S. Estrup, der fra 1875 til 1894 stod i spidsen for en kontroversiel regering under forfatningskampen mod Folketingets Venstreflertal.

Et afsnit om ham og hans ejertid på Skaføgård 1852-1907 indgår naturligvis også i bogen og med Ditlev Tamm, der i 1996 udgav en bog om Estrup, som forfatter. Både dette og de øvrige kapitler om Skaføgårds historie fra 1551 til i dag, bygger på et solidt kildegrundlag, hvad også en professionel forfatterkreds borger for. Ejer- og godshistorien 1551 til 1852 er således lagt i hænderne på landbo- og godshistorikeren Carsten Porskrog Rasmussen, mens andre specialister tager sig af bygningshistorien, kunstmaleren Mogens Andersens modernistiske udsmykning i hovedbygningen og det helt specielle Skaføgårdskab, der har fået sit særlige kapitel. Skabet anses for at være Nordeuropas største og prægtigske bevarede renæssancetresurskab – til opbevaring af sølvtøj mv. - ca. 5x4 meter, udsmykket med billedskærerarbejder med bibelske scener, søjler og topstykke med den daværende ejerfamilie Rosenkrantzernes våbenskjolde. Gennemgangen af motiverne og deres baggrund er spændende læsning.

Flere medlemmer af familien Estrup har bidraget som forfattere til bogen. Økonomiprofessor Hector Estrup, der ejede gården fra 1968 til kort før sin død i 2016, har skrevet et indledende oversigtskapitel (et genoptryk af en artikel fra 2011) om stedet og ejerfamilierne, først de adelige Rosenkrantz, Holck og Bille frem til 1712 og senere medlemmer af slægterne Behr og Secher, der ejede Skaføgård, indtil Estrup-familien fra 1852 overtog stedet og siden gennem fem generationer har stået for herregårdens drift.

De to sidste afsnit handler dels om Hvilsager Kirke og dens tilknytning til Skaføgård (der ejede kirken 1713-1852), dels om den moderne drift på gården i årene efter 1970.

Teksten er efter hvert afsnit forsynet med kildehenvisninger og bogen afsluttes med ejerlister og slægtstavler. Den er særdeles velillustreret med portrætfotos, tegninger og kildegengivelser og ikke mindst et "utal" af fotogengivelser af gården, både i sin helhed, af de enkelte bygninger og mange bygningsdetaljer. Derfor kan det undre, at kortmaterialet er så mangelfuldt, så man kan have svært ved at få overblik over størrelse og beliggenhed af både hovedgårdsjorden og de mange fæstegårde, der har været tilknyttet.

Bogen slutter sig til en række af særudgivelser, som Samfundet tidligere mellem 1989 og 2009 har udgivet om nogle af områdets herregårde (blandt andet Rosenholm, Fussingø og Gl. Estrup). Også disse har været af høj kvalitet, og det skyldes måske ikke mindst, at flere af udgivelserne har modtaget fondsstøtte fra Estrup-familien, der i en periode har haft en repræsentant i Samfundets ledelse.

Erik Korr Johansen

Henning Just (red.):

Skivebogen 2021

Historisk Årbog for Skive og Omegn bd. 112, 2021. 100 s. Ill.

Det er ikke hvert år, at årbøger bevæger sig mere end 100-150 tilbage i tiden. Så selv om jeg sjældent beskæftiger mig med oldtiden, er det altid en fornøjelse at læse en arkæologisk artikel. I Skivebogen 2021 er det arkæolog Helle Holm Hansen, der har skrevet artiklen "Kvinde af stormandsslægt fundet med sjældent bælte i grav ved Durup". Titlen siger det meste, men det skal tilføjes, at kvinden blev gravlagt i det sidste århundrede før Kristi fødsel.

Tre artikler har bygningskulturen som omdrejningspunkt. Restaureringsarkitekt Erik Bach Søgaard har skrevet om restaureringen af Gl. Skivehus. Det smukke resultat kan man se på forsiden af årbogen. Redaktøren står selv for en artikel med den lidt triste overskrift "Farvel til Sundsøres ældste bygning" om nedrivningen af Sundgården i Sundsøre, men også om det tab, som nedrivningen har afstedkommet. Som den tidligere ejer Bodil Thinggaard udtrykker det: "Så det er da på den ene side vemodigt men også samtidig lidt af en befrielse at skulle flytte herfra". Den tredje i denne gruppe er Johan Nielsens artikel "Erik V. Linds bidrag til mejerierne bygningshistorie". Der er noget at tage fat på. Linds tegningsarkiv rummer 350 tegninger til ny- og ombyggede mejerier, hvad der gør ham til en af de arkitekter, der har bidraget med flest tegninger til andelsmejerier. Artiklen er et sammendrag, og man skal på websitet for Historisk Samfunds for Skive og Omegn for at læse den fulde version.

Skive, Salling og Fjends var en af de radikale højborge, men tiden har været hård ved Det Radikale Venstre og kun med det yderste af neglene lykkedes det partiet at få en plads i byrådet ved det seneste kommunalvalg. I artiklen "Fra højborg til husmandssted" ser Poul Erik Christensen og Merete Just tilbage på partiets og Skive Folkeblads historie fra glanstiden i slutningen af 1920'erne og frem.

Ikke en årbog uden personalhistorisk stof og Skiveborgen har tre artikler. Den ene er Rud Kjems artikel "'Flash' var Skive Folkeblads landskendte huspoet" om Arne Rasmussen, der anvendte "Flash" som et pseudonym for hans ugentlige kommentarer på versefødder i Skive Folkeblad om Skive og verdens tilstand. Under overskriften Købmand var omdrejningspunktet i Frederiksdal Allé fortæller Steen Don om sin tid hos Marie købmand som svajer med egen budcykel i 1973. Endelig slutter årsskriftet af med Henrik Gori og Poul Søgaards erindringer "Træk fra en barndom på Hagebro Kro".

Skivebogen 2021 favner bredt og med en redaktion, der har gjort årbogen til en læsevenlig fornøjelse.

Kim Furdal

Spidsbarren

Historisk årsskrift for Ådalens Lokalarkiv- og Museumsforeninger. 2021. 67 s. Ill.

I "Ødsted Kirke og kirkens ejerforhold gennem tiden" af Anne Birgitte Levisen berettes i korte træk om kirken, der var indviet til Sankt Nicolaus og dens efterreformatoriske ejere, herunder kongen, som i 1765 ved en auktion frasolgte en del af det til Koldinghus tilhørende gods blandt andet Ødsted Sogn.

Efterfølgende blev kirke og jord handlet blandt privatpersoner. I artiklen er opført eksempler herpå fra sidste fjerdedel af 1800-tallet.

Lokal udvandringshistorie er emnet i Helle Rau Hartmanns "De drog ud i verden fra Jerlev". Indledningsvis anfører forfatteren forskellige bevæggrunde til emigration. Dernæst hører vi om Niels Jensen (1831-1907) fra Mejsling, Jerlev Sogn, der med hustru og tre børn i 1877 emigrerede til Ephraim, Sanpete i Utah i Amerika. Ægteparret havde i begyndelsen af 1860'erne konverteret til mormonismen. Afslutningsvis giver forfatteren en kort skildring af sin egen slægts udvandrerhistorie.

Folmer Troelsen giver i "Huset med de syv kakkelovne og mange døre – lægeboligen i Bredsten" en beretning om opførelse af en ny og tidssvarende lægebolig i midten af 1870'erne. Forfatteren fortæller om dens baggrundshistorie og indretning. Desuden får vi et kort portræt af et par af husets læger.

Peter Egholm Jensen og Frank Kruse Laursen er forfatterne til "Danmarks længste udgravning gennem gl. Egtved Kommune". Overskriften refererer til arbejdet med naturgasnettet 1979-1986 og de arkæologiske fund, udgravningen afslørede. I den tidligere Egtved Kommune blev der således gjort fund på 48 lokaliteter i sognene Egtved, Jerlev, Ødsted, Randbøl og Nørup. Artiklen fokuserer især på udgravningen ved Vandel Dam i Nørup Sogn af et gårdanlæg fra germansk jernalder.

"Om de Brakkere" af Ib Nordby, der i 1974 flyttede til Brakker, indeholder erindringsstof om nogle af beboerne.

Bjørn Andersen bidrager med "Egnens stolthed, der blev glemt" (anden del). Første del blev udgivet i Spids-

barren 2020. Artiklens hovedperson er arkæolog og museumsinspektør ved Nationalmuseet Hans Kjær f. 1873 i nærheden af Egtved og død 1932 i Jerusalem efter at være blevet ramt af tyfus i forbindelse med udgravninger i Shiloh i Palæstina. Artiklen fokuserer især på Kjærs arkæologiske arbejde og de resultater, dette medførte, ofte i strid med andre fagfæller.

Årsskriftet afsluttes med Peter Egholm Jensens "Bygningsbevaringsprisen 2021", som tilfaldt det gamle andelsmejeri i Randbøl.

Thorleif Christiansen

Henrik Sigaard m.fl. (red.):

Årbog for Vinderup-egnen 2021

Udgivet af Vinderup Egnshistoriske Forening. 144 s. Ill.

Årbog for Vinderup-egnen 2021 indeholder en fin buket af både spændende, interessante og hyggelige artikler om såvel steder, begivenheder og personer. Der indledes med en artikel om en gåtur ved Flyndersø, hvor der dukker et dyr op i søen, og spørgsmålet er, om det er Flyndersøålen, og om den er en skrøne eller et faktum. Efter fortællingen bringes et mindeord om forfatteren, Hans Kurt Hansen, der desværre døde, inden årbogen udkom.

For 50 år siden styrtede der ved Mogenstrup et jagerfly ned, som ramte ind i en gård. Det er en fin artikel om den tragiske hændelse, hvor to personer blev dræbt. Man har fulgt op på historien ved at kontakte den datter, der som 8-årig mistede sin mor og lillebror.

To artikler handler om Hasselholt Teglværk, der blev grundlagt af Andreas Behrmann og senere solgt til broren, August Behrmann. De var sønner af Hermann Heinrich Conrad Beermann, som var en af de mange teglbrændere, der kom til Danmark fra Lippe-Detmold og fik arbejde på forskellige teglværker. Der fortælles videre om arbejdet og modernisering til op i 80'erne, hvor der bliver etableret åleopdræt i bygningerne nogle år, inden de sælges til et entreprenørfirma. Endelig fortælles der om en række af de forskellige teglværksejere.

Tiden med corona har givet anledning til en artikel om den spanske syge generelt og om de triste følger for en ung mand på 16 år, der kom til at lide af tungsind.

I det hele taget bringer bogens artikler læseren vidt omkring i både tid og sted og emner, idet der fortælles om både fattigforsorg gennem tiderne og om fattighuse, om lokalradio i Vinderup – Stjernekanalen, der var tæt på konkurs, men bliver reddet af investorer. Endvidere er der erindringer om Gartneriet i Vinderup og barndomsminder om det årlige efterårsmarked i Vinderup, og endelig er der artiklen om familien i Vester Vejsgaard, hvor der var både hjerterum og husrum.

Til sidst i bogen er der en fyldig årsberetning om Vinderup Egnshistoriske Forening. Det er en fin årbog med mange fine billeder – både farve- og sort/hvide.

Aase Windeballe

Århus Stifts Årbøger 2021

Udgivet af Historisk Samfund for Århus Stift. 2021. 124 s. Ill.

Årbogen fra Historisk Samfund i Århus Stift indeholder denne gang 10 artikler. Størstedelen af dem omhandler nyere tids historie, men et par artikler om Aarhus' byplanmæssige udvikling trækker trådene længere tilbage i tid. Det gælder Mikkel Bang Maesens bidrag om byens sociale landskab, hvor han med udgangspunkt i den svenske sociolog Gideon Sjøbergs teori om, at den førindustrielle by er indrettet efter kampen om at være tæt by med centrale funktioner, undersøger magtfordelingen i det århusianske byrum i perioden 800-1800. Det er dog et åbent spørgsmål, om tesen egentlig fører til nye indsigter.

Mia Gulvad Jørgensen følger op med en artikel om Latinerkvarterets historiske gader med særlig fokus på brolægningens og trafikkens udvikling.

Et spændende stykke erhvervshistorie bliver leveret i Mathilde Reinecke-Tellefsens artikel om margarinens indtog i Danmark i anden halvdel af 1800-tallet. Den helt centrale aktør var

den entreprenante Otto Mønsted, der oprettede den første danske margarinefabrik i Aarhus i 1883. Hans succes beroede i vidt omfang på en skelsættende og original anvendelse af reklame og PR. Faktisk afdækker en gennemgang af virksomhedens historie på mange måder udviklingen i dansk reklameindustri.

Artiklen har titlen "Margarinen kom til Danmark via Århus", og i det hele taget er det kendetegnende for mange af årbogens artikler, at de indeholder en pæn portion lokalpatriotisme. Det gælder ikke mindst Asger Christiansens og Christian Rasmussens banebrydende pølsevognshistorie, der rykker pølsevognens debut i Danmark fire år bagud i tid, til 1917, og fra København til Århus.

Lars Morell opruller en ganske spændende historie om de mange kunstnere og fotografer, der gennem 100 år har haft deres virke i atelieret Ryesgade 16 – men dog uden at der i artiklen bringes et eneste eksempel på kunstværker eller fotografier, som er frembragt i atelieret!

Sammenfattende må årbogen karakteriseres som en solid lokalhistorisk udgivelse med bidrag fra en bred vifte af velskrivende fagfolk.

Kurt Risskov Sørensen

Årsskrift 2021 Glud Museum

Udgivet af Museumsforeningen Glud Museum 2021

Årsskriftet består af seks artikler med indlæg og billeder fra årets gang indenfor museets fokusområde. Vi kommer rundt i tid og sted i hele Hedensted kommune – fra en smedje fra middelalderen, over en nedrevet fattiggård, fiskerhistorie fra Juelsminde, rådne møllevinger på Uldum mølle, håndværkssamlingen på Glud Museum og til prisvindende gourmetsmør fra Lindved Mejeri.

Mangfoldigheden er stor på museerne ude i landet, hvilket artiklerne på fineste vis afspejler. Artiklen om Stouby Fattiggård er en tankevækkende nekrolog over en bygning og dens liv i en landsby. En bygning, der har virket som fattiggård, privatbolig og gartneri. Forinden fattiggårdens nedrivning i 2019 sørger museet for en dokumentation af bygningen, ligesom der afholdtes et afskedsarrangement med åbent hus. En fin fortælling om museets arbejdsopgaver og en flot afsked med en gammel bygning.

For dem, der interesserer sig for de gamle håndværk, er flere af artiklerne interessante, her skal blot fremhæves artiklen om Smedjen i Stouby, da artiklen beskriver, hvordan gamle kort, arkæologiske udgravninger og naturvidenskaberne i høj grad kan bidrage til forståelsen af særligt smedehåndværket.

Årsskriftet bidrager generelt med interessante og velskrevne tekster, der understøttes af gode billeder og tegninger.

Kamma Poulsen-Hansen

Århus Stifts Årbøger 2021

Udgivet af Historisk Samfund for Århus Stift. 2021. 124 s. Ill.

Årbogen fra Historisk Samfund i Århus Stift indeholder denne gang 10 artikler. Størstedelen af dem omhandler nyere tids historie, men et par artikler om Aarhus' byplanmæssige udvikling trækker trådene længere tilbage i tid. Det gælder Mikkel Bang Maesens bidrag om byens sociale landskab, hvor han med udgangspunkt i den svenske sociolog Gideon Sjøbergs teori om, at den førindustrielle by er indrettet efter kampen om at være tæt by med centrale funktioner, undersøger magtfordelingen i det århusianske byrum i perioden 800-1800. Det er dog et åbent spørgsmål, om tesen egentlig fører til nye indsigter.

Mia Gulvad Jørgensen følger op med en artikel om Latinerkvarterets historiske gader med særlig fokus på brolægningens og trafikkens udvikling.

Et spændende stykke erhvervshistorie bliver leveret i Mathilde Reinecke-Tellefsens artikel om margarinens indtog i Danmark i anden halvdel af 1800-tallet. Den helt centrale aktør var den entreprenante Otto Mønsted, der oprettede den første danske margarinefabrik i Aarhus i 1883. Hans succes beroede i vidt omfang på en skelsættende og original anvendelse af reklame og PR. Faktisk afdækker en gennemgang af virksomhedens historie på mange måder udviklingen i dansk reklameindustri.

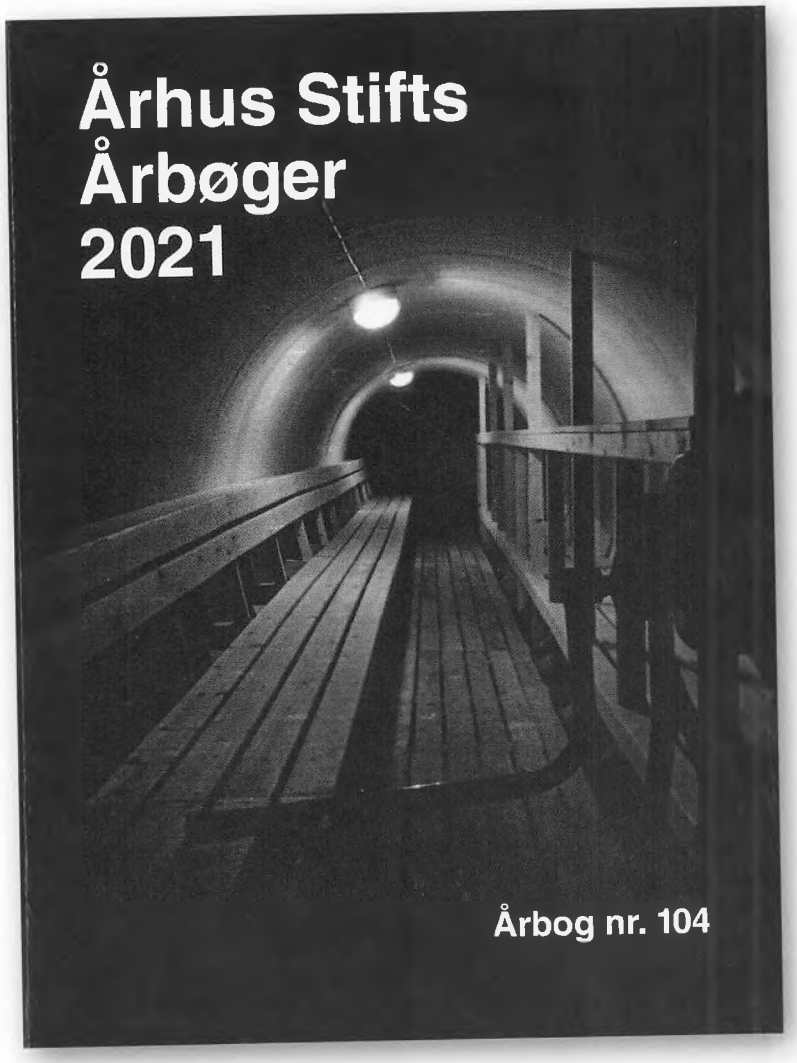

Artiklen har titlen "Margarinen kom til Danmark via Århus", og i det hele taget er det kendetegnende for mange af årbogens artikler, at de indeholder en pæn portion lokalpatriotisme. Det gælder ikke mindst Asger Christiansens og Christian Rasmussens banebrydende pølsevognshistorie, der rykker pølsevognens debut i Danmark fire år bagud i tid, til 1917, og fra København til Århus.

Lars Morell opruller en ganske spændende historie om de mange kunstnere og fotografer, der gennem 100 år har haft deres virke i atelieret Ryesgade 16 – men dog uden at der i artiklen bringes et eneste eksempel på kunstværker eller fotografier, som er frembragt i atelieret!

Sammenfattende må årbogen karakteriseres som en solid lokalhistorisk udgivelse med bidrag fra en bred vifte af velskrivende fagfolk.

Kurt Risskov Sørensen

Region Syddanmark

Erland Porsmose:

Danehoffet i historiens lys

Udgivet af Syddansk Universitetsforlag og Østfyns Museer 2021. 115 s. Ill.

I dette årti vil der efter planen udkomme seks mindre bøger med relation til Danehoffet – den institution, som blev skabt ved Erik Glippings håndfæstning i 1282, og som fastslog, at der skulle afholdes et møde mellem kongen og "rigets bedste mænd" en gang om året. Nyborg blev mødested for disse forsamlinger, der både var domstol og ramme om politiske forhandlinger og lovgivning. Danehoffet kan følges frem til 1400-tallet, men renæssancetidens

herredage kan til en vis grad opfattes som en videreførelse.

Mens de øvrige forfattere blandt andet vil sætte fokus på middelalderens lovgivning og mødernes antal og funktioner, skriver Erland Porsmose om Danehoffets historiografi, og størstedelen af bogen består af en omhyggelig præsentation af en række historieskriveres opfattelse af møderne. Analysen begynder med Arild Huitfeldt i 1500-tallet og slutter med Per Andersens bøger fra 2005-06, men hovedvægten ligger på tiden fra ca. 1890 til 1950, hvor udforskningen af emnet var særligt intens. Porsmose har et klart blik for, hvordan de forskellige skribenter har fortolket Danehoffets funktion i lyset af deres egen tid. F.eks. argumenterer han for, at provisorieårenes heftige politiske debatter skærpede interessen for ældre dansk forfatningshistorie. Men han bemærker også, at det begrænsede kildemateriale gør det muligt at anlægge meget forskellige fortolkninger. Nogle har således været tilbøjelige til at betragte Danehoffet som et relativt "repræsentativt folkemøde", mens andre har opfattet det som "rent oligarki".

Porsmoses fremstilling knytter i høj grad også an til hans egen tid. Det ses tydeligst i bogens efterskrift, hvor han slår til lyd for, at Danehoffet var udtryk for "en storslået idé om etableringen af et egentligt retssamfund i riget, en retsorden der skulle række på tværs af den gamle inddeling i lande, landsting og landslove", og han trækker herfra linjer til nutidens debatter om demokrati og borgerrettigheder. Som leder af det museum, der har Nyborg Slot som sin hovedattraktion, glæder han sig tilsyneladende til at udfolde disse tanker mere, når – eller hvis – planerne om tilbygningen til slottet bliver realiseret.

Jørgen Mikkelsen

Mariann Kristensen m.fl., red.:

Sønderjyske Årbøger 2021

Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland 2021. 319 s. Ill.

Sønderjyske Årbøger er kendt for at ligge i den absolutte top, når det drejer sig om kvaliteten af lokalhistoriske publikationer. Årgang 2021 lever i høj grad op til forventningerne med syv vitaminholdige artikler, 12 gode anmeldelser og en fyldig og bredspektret præsentation af, hvad der er sket på "den historiske arbejdsmark" i Sønderjylland, både i forskellige institutioner og i foreningslivet.

Bogen indledes med et stykke kombineret landskabs- og forbrugshistorie. Det er Henning Nielsens analyse af, hvordan tre ferskvandssøer ved Haderslev blev skabt ved inddæmning i 15- og 1600-tallet med det primære formål at tilgodese hoffets og centraladministrationens behov for fisk. Alle de øvrige artikler holder sig til tiden efter ca. 1890, og de nationale problemstillinger spiller ligesom i mange tidligere årgange en central rolle. Men vinklingen er vidt forskellig.

Lisbeth Aagaard Lykke behandler en af de mange lokale foreninger til støtte for sønderjyderne, der opstod rundt om i Danmark i tiden efter 1864, mens Elsemarie Dam-Jensen og Katrine Crone skriver om henholdsvis sangens rolle og brugen af Dannebrog i forbindelse med de store begivenheder i 1920, og Sten Harløv viser, hvorfor Valdemar Ammundsen med sit rummelige kirkesyn, der lagde vægt på, at dansk- og tysksindede sønderjyder havde meget til fælles, var den helt rette mand som biskop i Haderslev i 1920'erne og 30'erne.

Uden at forklejne værdien af disse bidrag samt den afsluttende erindringsartikel af amts- og regionsrådspolitikeren Jens Andresen vil jeg dog i særlig grad fremhæve Steffen Lind Christensens artikel om de dansksindede soldaters selvopfattelse under 1. verdenskrig. Christensen dokumenterer en udpræget pligtfølelse og påpeger, at soldaterne kunne "anskue krigstjenesten som meningsfyldt og formålsrettet, hvis den blev forstået som en indsats for hjemstavnens danskhed". For indtil efteråret 1918 kunne soldaterne næppe have haft nogen realistisk forventning om, at Sønderjylland ville blive en del af Danmark, og det gjaldt derfor om at bevare så meget som muligt af danskheden inden for rammerne af den tyske stat.

Jørgen Mikkelsen

Jens Åge S. Petersen:

Danmarks grønne have – Træk af fynsk gartnerierhvervs historie

Odense 2020. 115 s., ill.

I en tid hvor vi skal til at spise mere grønt og mindre kød, kan det ikke være mere politisk aktuelt at skrive en bog om gartnerierhvervet omkring Odense og Gartnernes Salgsforening (GASA). Det er ikke anledningen, men Jens Åge S. Petersen har skrevet en bog om især GASA's historie med et blik tilbage i tid, som leder op til GASA's etablering i 1929. Herefter følger tre kapitler "Vækst – ude og hjemme" om perioden 1940-1970, "Ud i Europa" om tiden 1970-1989 og "Fra mange til få" perioden 1989-2020. Tre overskrifter der meget præcist dækker over hovedfortællingen i de tre perioder og efter endt læsning er man ikke i tvivl om, hvorfor. Endelig sluttes bogen af med et kort kapitel "Fynsk gartneri før og nu", der mere causerende trækker væsentlige træk frem af GASA's og gartnerierhvervets historie.

Det er blevet en velskrevet og læsevenlig bog, som emmer af fagligt overblik og overskud. Man er ikke i tvivl om de forhold i det store og lille samfund, som skaber forandringer i gartnerierhvervet og GASA. Så er det befriende, at forfatteren ikke putter med de interne konflikter mellem grøntsagsgartnerne og blomstergartnerne. Konflikterne har næppe været morsomt for de involverede, men som forfatteren skriver, var de med til at fremme kreativitet og opfindsomhed omkring produktion, salg og markedsføring. Man sidder tilbage med en fornemmelse af en gartnerihistorie, der er skrevet uden retouche.

Skal jeg kaste en lille tidsel ind i superlativerne, så kunne forfatteren godt have været lidt mere klar i mælet om bogens formål. Her kunne man forledes til at tro, at bogen mere bredt beskæftiger sig med gartnerierhvervet. Men den beskæftiger sig ikke med plukning af tomater, vask af porre og opdræt af blomster, men om GASA's historie og foreningens rammebetingelser.

Kim Furdal

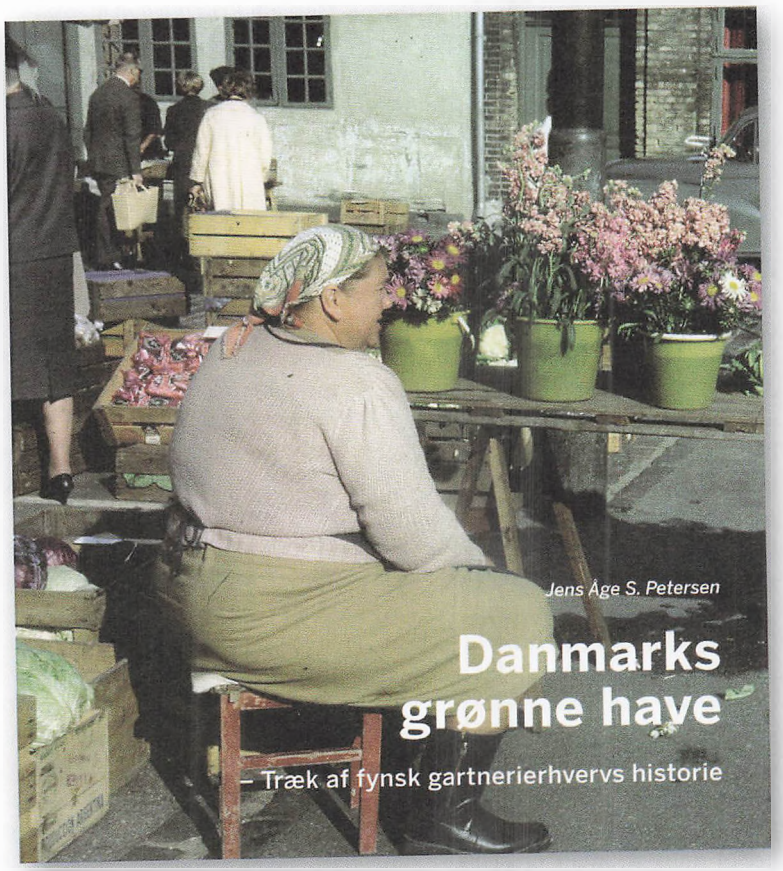

Henrik Becker-Christensen:

Diplomat i grænselandet. Erindringer og baggrund 1998-2017

Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland (Sønderjyske Levnedsløb nr. 38), 2020, 416 s., ill.

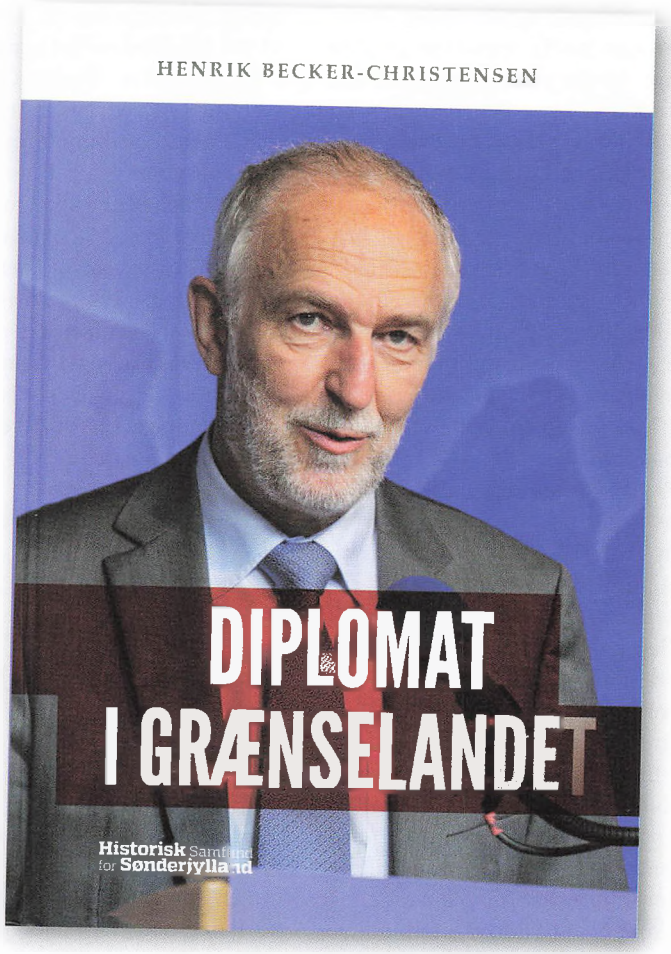

Den tidligere generalkonsul i Flensborg, historikeren Henrik Becker-Christensen er kendt af mange i det sønderjyske, men hans navn blev ekstra kendt ud over det ganske land, da han i 2016-17 blev tvunget fra sin stilling, som han til Udenrigsministeriets udelte tilfredshed havde beklædt siden 1998. Bertel Haarder skulle have stillingen som led i en politisk kabale i forbindelse med sin fratræden som minister, da Lars Løkke-Rasmussens rene Venstre-regering blev afløst af en trepartiregering, men Haarder valgte hurtigt at trække sig fra den tiltænkte post, da der blev blæst om forløbet. Tilbage stod det dog, at Henrik Becker-Christensen måtte gå af, selv om han utvivlsomt gerne ville have valgt tidspunktet for sin fratræden selv. Det uskønne forløb lægger forfatteren på ingen måde skjul på, men her som overalt i bogen er den let underspillede realisme og diplomatiske udtryksmåde virkningsfuld.

Det har tydeligvis ligget forfatteren på sinde at fremstille hovedtrækkene i de 19 års virke i generalkonsulatet, og det er bestemt lykkedes. Bogen indledes med en kort levnedsbeskrivelse for årene, inden Henrik Becker-Christensen tiltrådte embedet i Flensborg, og efter en kort gennemgang af rammerne for virksomheden i generalkonsulatet i Nordergraben og en beretning om forgængere på posten udfoldes fortællingen i yderligere 14 emneopdelte kapitler. Fravalget af en kronologisk opbygning er fornuftigt, da der i stedet bliver plads til en dybtgående fremstilling om de vigtigste emner, men samtidig betyder det, at enkelte gentagelser ikke har kunnet undgås. Forskellige sager har det med at påvirke hinanden.

Hovedvægten i bogen er lagt på de mange sager, der passerede general-

konsulens bord, og de mange mennesker, han mødte, men man mærker tydeligt, at det er en historiker, der har ordet. Mange begivenheder og sager skildres på en historisk baggrund, også med mange tråde tilbage før forfatterens tiltræden i embedet, og det gør det klart, at Becker-Christensen uden tvivl medvirkede stærkt til den afspænding i grænselandet, som udspillede sig i hans embedsperiode – trods enkelte bump undervejs som dengang i 2010, da landsregeringen i Kiel for en tid ophævede ligestillingen mellem det tyske flertals og det danske mindretals skoler. For sagens skyld bekom det ikke diplomaten Henrik Becker-Christensen vel, at ministerpræsident Peter Harry Carstensen med et Churchill-udtryk "slog lejr på toppen af sit standpunkt". Men også denne sag fandt efterhånden sin løsning.

Flytningen af Istedløven fra København til dens oprindelige placering i Flensborg var eksempelvis noget af det, som Becker-Christensen med stor omhu og omtanke bidrog til, og den indstilling, han mødte denne sag med, kom også til udtryk i forbindelse med fejringen af historiske mindedage i landsdelen og i hans øvrige arbejde. Hvis man ville hjælpe det danske mindretal i Sydslesvig bedst muligt, var det eksempelvis også vigtigt for generalkonsulen at følge med i, hvordan vi selv i Danmark behandlede det tyske mindretal og om nødvendigt prøve at glatte ud. Kort før sin fratræden blev han af en journalist fra Flensburger Tageblatt spurgt, hvordan han på en skala fra 1 til 100 ville vurdere det nationale klima i grænselandet. Becker-Christensens svar var "70 ved min tiltræden og et sted i 90'erne ved min afgang. Istedløvens tilbagevenden il Flensborg var et klart tegn på denne klimaforbedring".

Kyndige iagttagere vil utvivlsomt give Becker-Christensen ret i det om klimaforbedringen, og i forbindelse med genforeningsjubilæet blev den dansk-tyske grænseregion da også fremhævet som et unikt forbillede. Det er ikke så ringe at have bidraget til – og det er godt, at vi nu kan læse om det.

Jørgen Thomsen

Elisabeth Bjerrum Madsen:

Egebotøsen. Min barndom på et plejehjem.

113 s. 2021

"De gamles Hjem" eller alderdomshjem, plejehjem og nu om dage plejecenter – alene navnene beskriver en udvikling indenfor ældreplejen i de sidste godt 50 år. På "De gamles Hjem" eller alderdomshjemmet var mange beboere forholdsvis friske, når de flyttede ind. F.eks. kunne enkemænd få en plads på hjemmet, for hvem skulle ellers lave mad til dem? Siden er det blevet til "længst muligt i eget hjem", hvor de, der kommer på plejecentret, er mere eller mindre ude at stand til at klare sig selv. Den udvikling har Elisabeth Bjerrum Madsen oplevet på nærmeste hold. Hun blev født, mens hendes forældre var bestyrerpar på det lille Rønde Alderdomshjem på Djursland (1966-1973) og voksede op på Plejehjemmet Egebo i Sdr. Bjert ved Kolding, hvor faderen blev ansat som bestyrer og moderen som husbestyrerinde i 1973. Det hørte med til bestyrerstillingen, at man boede på hjemmet. På denne måde fik Elisabeth Bjerrum Madsen og hendes yngre søster deres barndom og opvækst på et plejehjem, og det er livet på her – først og fremmest på Egebo – som hun skildrer i denne fine og interessante bog.

Hun lægger ikke skjul på, at det på nogen måder kunne være svært at være barn på et hjem for gamle – f.eks. fik hun øgenavnet "Egebotøsen", som har givet navn til hendes erindringsbog – men de positive oplevelser ved at være en del af et hjem med mange beboere og mange ansatte (det var før regnearkenes tid!) vejer tydeligvis tungere.

Faderen kom fra et missionsk miljø og var uddannet diakon, og moderen var uddannet sygeplejerske. For dem – som for mange af den generation – var det et "kald" at lede plejehjemmet. De var til stede og lette at få fat på døgnet rundt – og var de endelig på ferie, kom de straks, hvis der var behov for det. Det betød, at børnene kom tæt på livet på hjemmet. De kunne deltage i mange aktiviteter sammen med beboerne og personalet – og der var nok at være med til, for der blev lagt vægt på, at der skete noget for beboerne, både daglige aktiviteter og en række fester og arrangementer. Plejehjemmet var også

en spændende legeplads, selv om en del ting var forbudt – men det var jo kun en udfordring for en rask pige! Elisabeth Bjerrum Madsen fortæller levende og med mange detaljer om livet på plejehjemmet – og om nogle af de mange beboere, som hun lærte at kende, netop fordi de boede så længe på plejehjemmet. Hun fik mange "bedsteforældre"!

Elisabeth Bjerrum Madsen har som voksen arbejdet indenfor ældreplejen som social- og sundhedsassistent og senere som bl.a. demenskoordinator, og det betyder, at der bogen igennem trækkes linjer op til i dag, så man kan se den udvikling, der er sket indenfor "ældre-sektoren", som det hedder i dag.

Niels Mortensen

Fra Ribe Amt 2021

Udgivet af Historisk Samfund for Ribe Amt. 171 sider, ill.

Årbogen for Ribe Amt 2021 indeholder 10 artikler, der spænder vidt over tid. Til alle artikler er der litteraturlister og noter samt oplysninger om forfatteren/forfatterne. Desuden er der bag i bogen en fyldig bibliografi, ordnet efter emne.

Mikkel Kirkedahl Nielsen beskriver "Den spanske Syges hærgen i Ribe Amt for 100 år siden", både selve sygdommen og de uundgåelige dødsfald, men også problemet med at skaffe sengepladser. På Esbjerg Havn blev der således indrettet et nødlazaret. Det sociale liv blev indskrænket pga. mange restriktioner. Med coronapandemien i frisk erindring er det ikke svært at forestille sig, hvad folk har tænkt og oplevet i 1918, og dengang havde man ikke engang – som nu – udsigt til en vaccine.

En artikel med overskriften "Vilde planer om tørlægning af Vadehavet" beskriver, hvorledes man i 1930'erne med baggrund i datidens store arbejdsløshed havde planer om at indvinde Vadehavet til landbrugsjord. Set med nutidens øjne kan man være glad for, at disse planer aldrig blev gennemført, men det viser, at hver tids mennesker tænker og handler ud fra egne forudsætninger.

John T. Lauridsen beretter indgående og levende om sine forældres pølsevogn på Museumspladsen i Esbjerg. Her fortælles om ægteparret Lauridsens små og store overvejelser, om den helt nære dagligdag og om særlige begivenheder. Vi får blandt andet at vide, hvem kunderne var, og hvordan forholdet til de kriminelle og politiet var. Det er en særdeles underholdende artikel fra en ikke så fjern fortid.

De to arkæologer fra Museet Sønderskov, Lars Grundvad og Martin Egelund Poulsen, er faste bidragydere. I nærværende årbog beskriver de en udgravning i Gjesing, et område nord for Lunderskov.

I en artikel om Andst Kirke påviser forfatteren, at kirken har haft kongelig bevågenhed både i middelalderen og senere pga. dens beliggenhed i krydsfeltet mellem Hærvejen og den øst-vestgående hovedrute mellem Kolding og Ribe. Artiklen er fint illustreret med fotos af indhuggede menneskefigurer, som skulle forestille kongelige fra middelalderen.

Af andre artikler kan fremhæves afdøde museumsinspektør Søren Manøes gengivelse af C.J. Jespersen Ensteds gårdmalerier. Billederne har en egen naivistisk stil, hvor maleren har fået mange detaljer med, hvilket uden tvivl har været vigtigt for den pågældende gårdejer. Tidsmæssigt er vi i anden halvdel af 1800-tallet, en tid hvor gårdejerne havde økonomisk fremgang. De viste billeder tilhører i dag museer og lokalhistoriske arkiver i området, men de har tilsyneladende ikke altid haft den kulturhistoriske værdi, de har i dag. Flere af dem er nemlig købt i diverse antikforretninger og genbrugsbutikker eller sågar, for et enkelt billedes vedkommende, fundet på et loft.

Ikke alle årbogens artikler er omtalt her, men alle bidrager de til at berige kendskabet til Ribe Amt.

Karin Berg

Nils Valdersdorf Jensen og Kasper Rathjen (red.):

Fynske Årbøger 2020 og 2021

Udgivet af Historisk Samfund for Fyn, hhv. 199 og 180 sider.

Ligesom tidligere består Fynske Årbøger 2020 og 2021 af en række artikler af spredt indhold i tid og rum,

samt en række artikler med et fælles tema. I 2020 var temaet "Ny viden om 1500-tallets Odense", og i 2021 var det "Fynske Forbindelser".

Fynske Årbøger 2020 indledes af Pia Sigmunds biografiske artikel om Johan Nicolai Gomard (1815-1890), der blandt andet var bogbinder i Nyborg, folketingsmedlem og senere assistent ved det nyopførte Vridsløselille Fængsel. Den næste artikel er Sissel Bjerrum Fossat og Michael Borre Lundøs artikel "En hilsen i sten: Fynske minder om Genforeningen". Den markerer 100-året for Genforeningen og handler om de 40 mindesmærker, der findes på Fyn og Øerne, og som Odense Bys Museer har registreret i det nationale register Fund og Fortidsminder. Dernæst bringes Ingrid Vatnes artikel "Hvis det er smukt, må jeg eje det. En analyse af samlingens principper og samlerens drivkraft", der med udgangspunkt i sølvvarefabrikant Frederik Ernst (1892-1976) ser nærmere på samlermanien. I artiklen "Enggården i Tommerup – når arkæologi og historie mødes" beskriver Kirsten Prangsgaard og Peder Dam, hvordan de to fagdiscipliner i fællesskab kan hjælpe os med at forstå nogle aspekter af fortiden bedre, i dette tilfælde en udgravning i Tommerup. Årbogens nytiltrådte redaktør Kasper Rathjen skriver i sin artikel "Levende lokalhistorie for læg og lærd" om det folkelige ophav i de kulturhistoriske lokalsamfund og dets betydning op til i dag. Rækken af artikler uden for tema afsluttes af Ellen Warrings "Det blodige forår 1945", der handler om tiden i Odense før og efter befrielsen. Sammen med teksten bringes en række samtidige fotos taget af Grethe Hardie Hansen, der var 20 år i 1945.

Årbogens temadel om 1500-tallets Odense består af fem artikler. Lars Bisgaard skriver om bogtrykkerkunstens begyndelse i artiklen "Mester Hans Urne og den trykte bog. Et odenseansk eksperiment for 500 år siden". I den næste artikel "Jørgen Gyldenstjerne. En overgangsskikkelse i reformationstidens Odense" ser Per Seesko nærmere på de omvæltninger, der fulgte i kølvandet på reformationen ved Skt. Knuds Domkirke og Odense Skole. Den tredje temaartikel er skrevet af Peter Krogsted Nielsen og bærer overskriften "Et fynsk dronningehof – set i et skoperspektiv". Her sammenholdes nye arkæologiske fund i Odense centrum med samtidige regnskaber, og hvad de afslører om livet ved hoffet og i købstaden. Mirja Piorr har skrevet artiklen "Dronning Christines hof i Odense og relationerne til residensbyen", og her undersøger hun ved hjælp af regnskabsmateriale de økonomiske og kulturelle relationer mellem hoffet og byen. I den sidste temaartikel "Så fast en bolig – Odenses 1500-tals bispegård set som en borg" redegør Mikael Manøe Bjerregaard for, hvordan biskop Jens Andersen Beldenak brugte træk fra borgarkitekturens verden til at manifestere sin position.

Den første artikel i Fynske Årbøger 2021 er Poul Broes "Den store forsoningsfest 1894" om De Danske Skytteforeningers folkefest, Den 5. almindelige Skytte- og Gymnastikfest, der blev afholdt i Odense i sommeren 1894. Den næste artikel er Villy Bloms "Den lille smed på Egense Mark", der handler om Hans Madsen Hansen (1880-1960) og hans familie. I artiklen "Hovedet på blokken. Fynske henrettelser 1791-1869" fortæller Niels Kragh Nielsen om et mørkt kapitel i fynsk historie, hvor han går tæt på nogle af de henrettede og deres historie. Henning Rasmussen har skrevet artiklen "Skomageren i Højrup og hans familie" om sin far Carly (1928-) og farfar Peter Sophus Niels Rasmussen (1894-1976). Efter artiklerne følger Ellen Warrings korte tekst om "Kongens skoler – rytterskolerne – 300 år", hvor der bringes en lang række illustrationer af fynske rytterskoler.

Temadelen i årbogen 2021 handler om "Fynske forbindelser", hvilket kan gå i mange retninger. Steen Bo Frandsen og Nils Valdersdorf Jensen indleder med artiklen "Et stop på vejen – da Fyn blev sømmet fast", der fortæller om Fyn i Danmark og Fyn i Fyn. I Jørgen Burchardts artikel "Åsum bro – engang Fyns vigtigste" berettes om et af de få og centrale steder, hvor man kunne krydse Odense Å. Den næste artikel er Christian Larsens "Med læreren på studietur. Fynske lærere og lærerinders pædagogiske studierejser 1898-1932", der ser nærmere på rejsernes destinationer og hvilken viden, lærerne bragte med sig hjem. I René Schrøder Christensens artikel "Fyn på skinner 1865-2021. Fyn i den danske og internationale transport-infrastruktur" gives der et overblik over jernbanens udvikling på Fyn. En

anden central forbindelse går Camilla Schjerning i dybden med i temadelens sidste artikel, "Knudepunkt eller bump på vejen? Storebæltsforbindelsen og byudviklingen i Odense 1980-2000".

Til slut i begge årbøger bringes der en række anmeldelser og omtaler af den nyeste lokalhistoriske litteratur samt forskellige foreningsmeddelelser.

Fynske Årbøger 2020 og 2021 indeholder mange spændende artikler, herunder en lang række interessante temartikler, og der er en god balance mellem årbøgernes biografiske, arkæologiske og kulturhistoriske emner samt mellem de brede emner og årbøgernes skiftende temaer. Årbøgerne er desuden flot trykte og velredigerede og kan anbefales til alle, der interesserer sig for Fynsk historie.

Michael Dupont

Kurt Risskov Sørensen:

"Rylen" og De Danskes Øer – Opdagelsen af det danske ørige

Udgivet af Østfyns Museer. 2021.
107 sider ill.

Kurt Risskov Sørensens bog "Rylen" og De Danskes Øer er en spændende og gennemarbejdet fortælling om den store opdagelsesrejse til de danske øer, som kunstnerne Achton Friis og Johannes Larsen foretog i årene 1921-1924 med bæltbåden "Rylen". Drivkraften bag ekspeditionen var et ønske om at give den danske offentlighed mulighed for at få kendskab til en vigtig del af landet, som de færreste danskere på det tidspunkt havde en præcis forestilling om. Som læser kommer man først og fremmest tæt på deltagerne bag ekspeditionen, ligesom man får et indblik i kunsternes arbejdsmetoder og i livet ombord på "Rylen". De fem togter, der førte deltagerne til 132 beboede og ubeboede øer, gennemgås på en overskuelig måde. Achton Friis' og Johannes Larsens iagttagelser blev nedfældet i ord og tegninger, og resultatet blev efterfølgende samlet i 3-bindsværket De Danskes Øer.

I Kurt Risskov Sørensens bog gengives en lang række tegninger og beretninger herfra om øernes natur og befolkning. Udgivelsen af De Danskes Øer i 1926 er en hel historie for sig, hvilket Kurt Risskov Sørensen behandler i et særskilt kapitel. Bogen er rigt illustreret med billeder fra ekspeditionen til det danske ørige.

Jacob Krause

Helle Juhl m.fl. (red.):

Koldingbogen 2021

51. årg. 2021, 229 s. Ill.

Det er en bog med overskud – Koldingbogen. En bog som i layout og udstyr oser af luksus. En coffee table book til at blive klog af og omdrejningspunkt for en selskabelig samtale. Årbogen har beholdt sit kvartformat i hardcover og i år med en gennemgående moderigtig mørkegrøn duotone. Ryggen har fået en mørkegrøn hessian, vi normalt finder på dyre populære fagbøger fra de store forlag. Omslaget er grafisk velbearbejdet med en grafisk designdetalje, som er gennemgående i bogen.

Et enkelt opslag vidner om, at billederne ikke blot er illustrationer, men et bærende element i bogen. Det er store gennemgribende illustrationer. Man er ikke bange for at lade et billede flyde hen over to sider. Årbogen er dobbeltspaltet, men det er kun ganske få sider, hvor teksten får lov til at stå alene på en side. Det er ikke en billedbog, men billedstoffet er sidestillet med teksten, hvis ikke over.

Det har konsekvenser for tekstindholdet, der mere er formidling end forskning. Man finder ikke videnskabelige artikler med litteraturhenvisninger og noter. Skrifttypen FF DIN står prægnant og læsevenlig for os med dobbeltslebne glas eller andre med slidte øjne. Uden at have talt anslag, er min vurdering, at teksterne er relativ korte, og i alt fald graver de ikke for alvor dybt i stoffet, når vi lige ser bort fra erindringsstoffet.

Resultatet er blevet lækker læsevenlig formidling. Kolding Stadsarkiv har altid været fremme i skoene, når det gælder deres årbog. Det bliver spændende, om årbogen kommer til at sætte en standard for andre årbøger de kommende år.

Kim Furdal

Lokal Historie fra Sydøstjylland 2021

Udgivet af Historisk Samfund for Sydøstjylland. 207 sider, ill.

Årbogen for 2021 indeholder 10 artikler af varierende længde fra den helt korte på to sider til lange artikler på hhv. 42 og 28 sider. Alle artikler har forfatteroplysninger, og for de længere artiklers vedkommende er der en fyldig litteraturliste og ditto notehenvisninger.

Som læser kan man således gå til bogen med forskellig tilgang: Er man i humør til en grundig fortælling, eller nøjes man med en kortere én om et afgrænset emne? Det kan variere fra person til person, eller måske tager man den kortere historie én dag og fordyber sig i en længere afhandling en anden dag? I hvert fald er her stof til mange gode timer. Tidsmæssigt spænder bidragene fra vikingetid til den nære nutid, og geografisk dækkes Sydøstjylland fint.

Den længste artikel beskriver Crome & Goldschmidts tekstileventyr i Horsens, herunder samarbejdet med Horsens Tugthus. Vi får præsenteret et stykke industrihistorie, som belyser forholdene i anden halvdel af 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet set fra både fabrikanternes og arbejdstagernes synsvinkel. Med udgangspunkt i artiklen får man et generelt billede af vilkårene under den tidlige industrialisering i Danmark, hvor forholdene mellem arbejdsgiver og arbejdstager var præget af kamp og manglende anerkendelse af hinandens berettigede krav.

Den anden lange artikel gennemgår grundlæggelsen af dominikanerklostret i Vejle samt dets funktion og senere afvikling i forbindelse med reformationen. Forfatteren beskriver indgående selve klostrets opbygning såvel som det liv, som har udspundet sig dér, herunder samspillet med det omgivende samfund og med diverse øvrigheder. Også denne artikel "breder sig ud", idet vi får et indblik i, hvordan tiggermunkeordnerne adskilte sig fra de andre munkeordner i middelalderens Danmark.

Blandt de kortere artikler koncentrerer tre sig om personer: Rigens, skriver og borgmester m.m. i Kolding i 1500-tallet, Søren Kjær, astronom Arthur Nielsen fra Fredericia, som i 1945 foretog en rejse til Lapland for at iagttage en total solformørkelse, Aksel Nielsen fra Viuf, som måtte gennemgå nogle genvordigheder i lokalsamfundet i første halvdel af det 20. århundrede, før han fik succes som savværksejer, og endelig en artikel om Ulla Moustgaard, der som musiklærer på Egtved Musikskole gjorde harmonikaen til et anerkendt og populært instrument.

De øvrige artikler beskæftiger sig med Jelling som erindringssted, med Rytterskolerne og efterfølgende skoleordninger samt med religiøse bevægelser i Sydøstjylland.

Karin Berg

Kurt Risskov Sørensen m.fl. (red):

Nyborg – før og nu 2020

Udgivet af Nyborg Lokalhistoriske Forlag, 2021, 188 s., ill.

Østfyns Museers afdeling i Nyborg, byens museumsforening og lokalhistoriske arkiv står sammen med Nyborg Bibliotek bag udgivelsen, som sidste år udkom i sin 23. årgang, som altid med et lødigt indhold.

Årets udgivelse rummer syv artikler, og hertil kommer årsberetninger fra institutionerne. Tre af dem vil kunne hjælpe kommunens indbyggere og turister til gode oplevelser, for de viser nogle af områdets mange skatte frem. Peder Gammel, der i årevis har beskæftiget sig med det gamle Nyborgs bygningshistorie, fortæller på forbilledlig vis med masser af konkrete eksempler om udviklingen fra klassicisme til modernisme i byens byggeri (perioden 1796-1939). Gud ligger i detaljen, sagde den internationalt kendte arkitekt Mies van der Rohe engang, men gennemgangen her doserer detaljer i passende mål, ligesom det gælder andre artikler i årsskriftet.

John Maalø Larsen, der tidligere i årsskriftet har beskæftiget sig med tyske og allierede krigsgrave i området, koncentrerer sig nu om danske krigsmindesmærker, krigergravminder og -grave på Nyborgs kirkegårde fra treårskrigens tid til vores egen. En særlig trist episode var tyskernes overfald på resterne af det danske militær den 29. august 1943, der på dansk side koste-

de fire faldne. De blev få dage senere bisat fra sygehuskapellet og begravet på Nyborg Assistenskirkegård under tysk militær honnør. Det sidste gjorde naturligvis pillen ekstra bitter at sluge.

Den tredje artikel, som kan bruges som guide, er ligesom de to foregående skrevet af en frivillig ved Nyborg Lokalhistoriske Arkiv, nemlig Ole Christiansen, der fortæller om jernbanestationerne i Nyborg Kommune gennem tiden. Der har været en del, ikke mindst fordi byen også fik privatbaner til Svendborg og Ringe-Faaborg – og selvfølgelig også på grund af Nyborgs udvikling. Her har man nu den fjerde banegård, der stod færdig i 1993, men først blev taget i brug i 1997. Det kan man kalde rettidig omhu, og folkeviddet omtalte i begyndelsen da også stationen som "Det lille hus på prærien".

I artiklen om dobbeltmordet på et ældre husmandsægtepar i Pilshuse uden for byen i 1910 fortæller Jan Hansen med gruopvækkende detaljer om et mord, der aldrig blev opklaret, mens Aksel Andersen beretter om rejsekongedømmet i Danmark i 1500-tallet, dengang da Nyborg for en tid var residensstad.

Endelig rummer årsskriftet også et stille drama, udkæmpet på ord. Det drejer sig – endnu en gang, fristes man til at sige – om tidligere arkivar Jørgen Nybo Rasmussens forsøg på at vise, at Christian 2. havde en ukendt bror, Broder Jakob, der skulle have endt sine dage i et mexicansk kloster. Historien har krævet tryksværte i rundt regnet 35 år, og nu bryder Nybo Rasmussen en ny lanse for sin tese. Anledningen er, at historikeren Lars Bisgaard har udgivet en stor biografi om Christian 2., hvor han ligesom flere tidligere historikere afviser tanken. Men da broder Jakob skal være født på Nyborg Slot omkring 1483, kan historien selvfølgelig knyttes til byen.

Alt i alt rummer årsskriftet meget at fordybe sig i. Omslaget viser ligesom tidligere et velkendt prospekt af Nyborg fra Pontoppidans Den Danske Atlas, og selv om det er et skægt billede, kunne det godt være tjenligt til udskiftning. Lokalarkivet alene har publiceret mere end 7.000 billeder på arkiv.dk, så der skulle være nok at vælge imellem.

Jørgen Thomsen

Hans Chr. Johansen m.fl. (red.):

Odensebogen 2022

Udgivet af Byhistorisk Udvalg. 2021. 221 s. Ill.

Der er dømt efterkrigsår og det spirende velfærdssamfund i den nye årgang af Odensebogen, hvor billedet af Risingskolen fra 1951 på side 60 er næsten ikonisk for bogen. De modernistiske lave gulstensbygninger med sportspladsen i forgrunden, der erstattede den traditionelle høje røde byskole med skolegård, markerer de forandringer på næsten alle samfundets områder. De kom i starten drypvis og med den stigende velstand fra 1957 væltede de næsten ned over det danske samfund. Billedet er anslaget til Lennart Greigs erindringer fra tiden som elev på skolen i 1950'erne. Analog er det et luftfoto af Odense Amts- og Bys Sygehus, der lægger op til Birgit Rasmussens tankevækkende erindringer "Efter seks operationer sagde mine forældre stop. Om at vokse op som spastisk handicappet".

Besættelsen og frihedskampen havde sat fokus på ungdommen, som udgjorde en væsentlig del af modstandsbevægelsen. Det var i efterkrigsårene blevet svært at se de unge som underudviklede voksne. Men det var også svært for de voksne og samfundet at sætte ungdommens kræfter og især drifterne fri. Johnny Wøllekær har skrevet "Farlig ungdom", opkaldt efter en dansk film fra 1953 om de voksnes bekymringer for ungdommen i 1950'erne. Her er også et nostalgisk gensyn med bl.a. anderumper, knallerter, rejsegrammofonen og pladebaren. Den sidste forsvandt i begyndelsen af 1980'erne med introduktionen af CD'en.

Vi kommer dog også længere tilbage i blandt andet Pia Sigmunds artikel "Fotografistinde på Fisketorvet" om fotograf Andrea Gomards liv og virke (1860-1944). Fotografiaget var i slutningen af 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet et af de fag, hvor kvinder kunne gøre sig gældende – også som selvstændige. Besættelsestiden og koncentrationslejren Ravensbrück er omdrejningspunkt for to artikler, Andreas Skov og Maj Wedderkopps "Lidt af en solstråle" om Agnes Hansen og odenseanske kvinder i Ravensbrück

1943-1945 og Astrid Blumensaadt "Jul i Ravensbrück".

Går man ind i indholdsfortegnelsen afsluttes årbogen med en forfatterliste på side 233, men årbogen har kun 221 sider. Forfatterlisten er anbragt i sidens yderste spalte. Ikke alle forfattere er omtalt i forfatterlisten, men blot med en henvisning til artiklens (erindringens) første side og ved Johs Nørregaard Frandsen er fødselsåret angivet til "19xx". Det hele virker som en lidt sjusket afslutning på en årbog med en i øvrigt lydefri redigering af de omtalte og bogens øvrige artikler.

Kim Furdal

Kirsten Hansen (red.):

Ræthinge-Posten

Udgivet af Midtfyns Museumsforening og Ringe Lokalhistoriske forening. 56 s. Ill.

Ræthinge-Posten er et fint lille årsskrift med en række interessante lokalhistoriske artikler, der indledes med en artikel om Ringe Sø i årtusinder, hvor der gives et historisk rids og fortælles om nogle af de arkæologiske fund, der er gjort, blandt andet en 13.000 år gammel pilespids.

Efter Genforeningen i 1920 blev der rundt om i landet rejst en række genforeningssten, som i dag er fredet. I Faaborg-Midtfyn findes der ni sten. Kirsten Hansen fortæller om stenene i Søllinge og Ringe.

I 1931 kom 36 mejerifolk fra Den internationale Mejerikongres i København på besøg i landsbyen Krarup, hvor der var lagt et tæt program med taler og besøg på flere gårde. Endvidere kan man læse om en gård i Hestehaveskoven, om Palle Lykke, der stammer fra Ringe og om første del af Liste T's historie.

Årsskriftet slutter med en beretning fra Ringe Museum. Skriftet er fint illustreret med både sort/hvide og farvebilleder.

Aase Windeballe

Skrift for Lokalhistorisk Forening for Sundeved 2021

Udgivet af Lokalhistorisk Forening for Sundeved. 96 s. Ill.

Årsskriftet rummer syv artikler af varierende længde. Svend Jørgensen fortæller om tøjvask i sit barndomshjem med udgangspunkt i den vaskemaskine, som hans familie købte i 1940'erne i fællesskab med andre familier i Avnbøløsten.

Asta Flyvholm Kjær fortæller om sin skoletid i Blans i begyndelsen af 1960'erne med lærer Hans Petersen, "lærer Pet'sen". I en længere artikel fortæller Folker Svane om sted- og vejnavnet Kobberholm, herunder om dets historie, geografi og tilhørsforhold gennem tiderne.

Den ligeledes lange artikel Onkels breve rummer en afskrift af breve fra årene 1927-1932 fra Kristen Bonefeld til sin brors barnebarn, Signe. I brevene beretter han om dagligdagen, fester og skolehistorier fra sine barndomsår, 1864-1876, på gården Amballe i Øster Sottrup.

Arne Jessen fortæller kort om ejendommen Borggaard i Nybøl gennem tiderne, en af Nybøls gamle markante gårde. Niels Kristian Kjær har redigeret en længere artikel om 100 års lægehistorie i Vester Sottrup fra 1921 og frem. Artiklen rummer portrætter af de tilknyttede læger og fortæller også om udviklingen i almen praksis i perioden. I den sidste artikel fortæller Folker Svane om barndommens vintre i 1950'erne og begyndelsen af 1960'erne. Årsskriftet afsluttes med udklip af store og små begivenheder fra året, der gik.

Vibeke Riis

Mikkel Leth Jespersen og Hans Schultz Hansen (red.):

Sønderjysk søfarts historie bd. 1-2

Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland. 2021. 416 s. og 454 s.

I årene 1997-2001 udkom Dansk søfarts historie i syv bind med et samlet sidetal på 1.794 sider. Nu får vi så en regional, sønderjysk søfartshistorie med et samlet sidetal på 870 sider, groft sagt det halve sideantal af syvbindsværket. Allerede dette forhold lader ane, at man – hvad da givetvis også har været hensigten – har kunnet grave adskillige

spadestik dybere end i det landsdækkende værk. Hertil kommer, at Sønderjyllands historie jo på mangfoldige områder afviger fra kongerigets, også for søfartens vedkommende – et hertugdømme, tidvis delt mellem flere hertuger; under tysk herredømme, administration og lovgivning 1864-1920; og siden 1920 delt mellem Danmark og Tyskland; og – det være sagt straks – værket behandler også Sydslesvig efter 1920, dog mere oversigtligt end Nordslesvig.

Værket er skrevet af seks forfattere, fire i bind 1 og tre i bind 2. Martin Rheinheimer har nemlig skrevet både en indledning i bind 1 og en afrunding i bind 2. I bind 1 tager Flemming Rosenvind Rieck sig af oldtidens søfart indtil 800, Bjørn Poulsen af vikingetidens og middelalderens søfart 800-1600 og Mette Guldberg af afsnittet Skibe i øst, søfolk i vest, som dækker perioden 1600-1814. I bind 2 skriver Mikkel Leth Jespersen om perioden 1814-1920 og Karsten Hermansen om tiden efter 1920. Inddelingen er velvalgt – men det kan tilføjes, at perioden 1814-1920 falder i to velafgrænsede afsnit med skel i 1864, som ikke alene var et politisk skel, men også i høj grad markerede afslutningen på træskibsbyggeriet og sejlskibstiden og begyndelsen på stålskibsbygningens og dampskibenes tid.

Værket kommer – tilgiv klicheen – bogstaveligt talt hele kompasset rundt og lidt til. For perioden 1600-1814 indvies vi i handelsflådens størrelse og sammensætning, om ladninger og rejseruter, om ejerskab og organisering og om konjunkturernes betydning for søfarten – delemner, som kan sammenfattes under overskriften økonomisk historie. Vi lærer om fartøjerne og om skibsbyggeriet – teknisk historie. Vi lærer om søfolkene, såvel officerer som matroser, om deres herkomst, uddannelse og om deres familier i land – et stykke socialhistorie; vi lærer om havnebyerne og om vandvejene – et stykke topografi; og vi lærer om lovgivning og søret.

Tilsvarende inddeling findes også for de øvrige tidsperioders vedkommende. Denne inddeling af værket betyder, at det også vil være særdeles anvendeligt som opslagsværk; hertil medvirker også velspecificerede indholdsfortegnelser og ikke mindre end fem særskilte registre (i hvert bind): personnavneregistre, registre over selskaber m.v., stednavneregistre, skibsregistre og emneregistre. Slet og ret imponerende!

Oldtidsskibsfartens stjerner er naturligvis de to skibsfund: Hjortspringbåden og Nydambåden – men Flemming Rosenvind Rieck beklager fraværet af bronzealderhelleristninger med skibsafbildninger i Sønderjylland og må som illustration ty til en sjællandsk sådan. I middelalderen kommer vi ind i de skriftlige kilders tid; men kilder, som fortæller specifikt om denne periodes skibsfart, findes ikke – og informationerne må plukkes fra et meget spredt spektrum af kilder, hvilket illustreres af, at de 62 sider om denne periode har 343 notehenvisninger, mens afsnit om perioden 1600-1814, der er tre gange så langt, har 415 – det vidner om Bjørn Poulsens suveræne kildebeherskelse.

Værket dækker ikke alene den mindre og større "kommercielle" søfart, men også f.eks. færgefart, fiskeri og – for tiden efter 1920 – sejlsport.

Sønderjyllands topografi med indskårne østkyst med fjorde og mange naturlige havne og det fladvandede marsklandskab på vestkysten medførte, at skibstyperne i øst og vest var forskellige. Det medførte også, at skibsbyggeriet – i hvert fald af større fartøjer – overvejende foregik på østkysten, og at langfartsrederierne overvejende var lokaliseret i østkystens havnebyer, først og fremmest Aabenraa (som havde sin storhedstid i sejlskibstiden) og Flensborg (som blomstrede op i dampskibstiden). Til gengæld rekrutteredes søfolkene i meget høj grad på vestkysten, især på vadehavsøerne. Handelsvejene mellem øst og vest vies naturligvis tilbørlig opmærksomhed, ikke mindst vandvejene Ejderkanalen og dennes efterfølger Kielerkanalen.

Værkets illustrationer lever i allerhøjeste grad op til teksten: samtidige tegninger og – når vi kommer så langt op i tiden – fotos samt talrige kort og instruktive grafer og diagrammer. Alt, hvad der kan bringes i farver, er i farver, hvor man ikke mindst bemærker de mange dejlige skibsportrætter. Stefanie Robl har stået for billedredaktionen, som gør hende ære.

At værket er annoteret og forsynet med udførlige kilde- og litteraturfortegnelser, nævnes for fuldstændighedens skyld.

Man fornemmer, at hver en sten er vendt indenfor værkets emne, og da udstyret svarer til indholdet tøver anmelderen ikke med at anvende udtrykket "pragtværk".

Jørgen Peder Clausager

Søren Peder Sørensen:

Den skjulte alliance

Et vestjysk sogns møde med de ungarske soldater under 2. Verdenskrig
Forlaget SPANTOLA 2021, 161 s., ill.

Forfatteren har i 2005 udgivet en bog om de 12.000 ungarske soldater, der som tvangsudskrevne i den tyske værnemagt var i Danmark i besættelsens sidste år. Denne bog handler om den telegrafistrekrutbataljon på 500 mand, der i marts 1945 kom til Lønborg tæt ved Nymindegab, hvor de skulle have militærtræning og i givet fald forstærke kystbevogtningen langs vestkysten.

Tyskerne var dog ikke – og med god grund – overbevist om deres loyalitet, og det blev snart ved kontakten mellem den ungarske forbindelsesofficer, sognefogeden og sognepræst (og modstandsmand) Bork Hansen klart, at ungarerne var rede til at kæmpe sammen med modstandsbevægelsen. Den "skjulte alliance" lykkedes det at holde hemmelig indtil den tyske kapitulation, der blev fejret af de ungarske soldater sammen med danskerne.

I denne første del af bogen fortælles også om det samarbejde, der på forskellige områder blev iværksat (herunder blandt andet en fælles påskegudstjeneste samt udgivelsen at en ungarsk-dansk ordbog) samt om redningen af de engelske flyvere, hvis maskine blev skudt ned over Ringkøbing Fjord.

I sidste del følger vi ungarerne, der først førtes til engelsk krigsfangenskab i Tyskland og senere – men først i efteråret 1946 – kunne fortsætte til Ungarn, hvor kommunisterne under den russiske besættelse havde fået magten. En række af de tidligere officerer og soldater blev erklæret for folkefjender og forfulgt på forskellig måde både i de første år og igen efter opstanden i 1956.

Det lykkedes dog i disse år trods brevcensuren at opretholde kontakten til nogle af de tidligere værtsfamilier i Danmark, og ikke mindst de bevarede breve (samt beskrivelsen af enkelte besøg) er meget gribende læsning.

Forfatteren har siden 1990'erne arbejdet med at finde baggrundsmaterialet til sine to "ungarnsbøger". Kilderne omfatter blandt andet dagbøger og optegnelser fra ungarske soldater, dokumenter fra danske og ungarske arkiver, aviser, samtaler med de tidligere kvarterværter og korrespondance fra den ovenfor nævnte sognefoged (der er hans bedstefar) samt interviews under adskillige rejser til Ungarn.

Bogen er skrevet i et letlæst og fængende sprog og er forsynet med mange og meget varierede illustrationer. Du risikerer først at lægge den fra dig, når du har læst den til ende.

Erik Korr Johansen

Tåsinge årbog 2021

Udgivet af Taasinge Museumslaugs Forlag. 2021. 80 s., ill.

Tåsinge årbog 2021 er på 80 sider og består af en række artikler, der i tid og emne spænder vidt. Først bringes der "Nyt fra Taasinge Museumslaug og Nyt fra Arkivet", herefter selve artiklerne. I "Grønnegadebanden" fortæller Jytte Munch om en tyvebande på Tåsinge og omegn i perioden 1818-1823, hvis bandeleder var Frederich Frederichsen Wulff i Troense. Kirsten Christiansen og Leo Briang Nielsen skriver i artiklen "Hans Jensens heltedåd" om den unge matros, der i 1902 reddede den svenske marineingeniør Gösling ved Karlskrona Red. I "Erindring fra Vornæs Skole" fortæller Valdemar Jensen (1907-1995) om sin skoletid. Kirsten Nistrup Vilhelmsen undersøger i en længere artikel, "Jordemodervæsen på Tåsinge", om fødselshjælpernes historiske baggrund med nedslag i Bregninge Sogn, Landet Sogn og Bjerreby Sogn. I "Min far" beretter Svend Erik Olsen om sin far Harry Ejvind Olsen i Nr. Vornæs, Landet Sogn. Frans Lærke Bødker fortæller om dialekterne på Tåsinge i artiklen "Vort modersmål er dejligt, men er melodien blevet væk...". I "Oldenborre-krigen" undersøger Lone Fallentin den store oldenborre-plage på Tåsinge i de sidste tyve år af 1800-tallet, og hvordan man forsøgte at komme problemet til livs. Til slut bringes der en række fotos fra gemmerne i Taasinge Lokalhistoriske Arkiv.

Michael Dupont

Øboer 2021. Historisk årbog for Langeland og Strynø

Foreningen til udgivelse af Historisk årbog for Langeland og Strynø. 2021. 117 s.

Øboer 2021, der er på 117 sider, er den 20. årbog, der udgives i fællesskab af de lokalhistoriske foreninger og arkiver på Langeland og Strynø: Nordlangeland, Humble-Lindelse, Tryggelev-Fodslette sogne, Magleby-Bagenkop, Strynø og Støtteforeningen for Rudkøbing Byhistoriske Arkiv.

Den første artikel er Mogens Christensens erindringer "Min barndoms kvarter", der handler om tiden i Rudkøbing i efterkrigsårene frem til midten af 1960'erne. I artiklen "Dr. Nøkkentved, godslæge i Tranekær fra 1889 til 1908 og hans hustru Sophie" fortæller Irene Larsen, der er oldebarn af ægteparret, om familien og tiden omkring år 1900. Ebbe Bertram Hansen beskriver i artiklen "En københavnerdrengs vej til Jeppegården i Snøde på Langeland", hvordan han i 1950'erne tilbragte mange af sine sommerferier på Langeland.

I artiklen "Landbetjenten i Tranekær og den canadiske flyver i Bagenkop" fortæller Ole Steen om den canadiske pilotofficer John Andrews Tolmie, der blev skudt ned syd for Bagenkop den 17. august 1944, og hvordan landbetjent Axel Søgaard Iversen fra Tranekær Politidistrikt Nordlangeland blev involveret og sørgede for begravelsen. Skjold Christensen fortæller i artiklen "Strynø Kalv" om øens befolkning, der beboede øens tre gårde. Kirsten Nistrup Vilhelmsen gennemgår i en længere artikel, "Forsamlingshuse på Langeland og Strynø", forskellige typer forsamlingshuse i Hou og Lohals, Snøde og Troense, Bøstrup, Tullebølle, Simmerbølle, Rudkøbing, Skrøbelev, Longelse, Humble, Tryggelev, Magleby og Strynø.

Artiklen "Da kunsten kom til Hou Skole" af Anne Dorte Bennedbæk og Tessa Clausen handler om de "billedfester", lærer Flemming Mortensen afholdt i 1958 og 1959 for at rejse penge til kunst til Hou Skole. Theo Schou fortæller i "Lidt om kanonkuglen" om fundet af en kanonkugle fra Englandskrigene i familiegården Bregnebjerggård. Lilli Holm fortæller i "Lokalhistorisk Forening for Nordlangeland" om foreningens første 40 år fra 1981 til 2021. Til sidst i årbogen bringes der et udvalg af avisudklip fra Langelands Folkeblad 1921.

Michael Dupont

Årsskrift 2021

Udgivet af Historisk Forening for Graasten By og Egn. 52 s. Ill.

Årsskriftet rummer fire artikler, og den første fortæller historien om Alnor og Alnor Kro og er skrevet af Bodil Gregersen og Marianne Lorenzen. Der fortælles om ejerne af kroen i årene 1878-2014 og om et udpluk af sociale begivenheder, der har fundet sted på kroen.

Den næste artikel af Hans Jørgen Laustsen og Inger Prüsse er den første i en ny serie Gæve Gråstenere, der sætter spot på personer fra området, der på den ene eller den anden måde har markeret sig. Det første portræt i serien er af Aage Petersen, en anerkendt atomfysiker født i Gråsten i 1927, der var med i kredsen omkring Niels Bohr. Anne Marie Brodersen har i den næste artikel ud fra to foredrag sammenfattet historien om syv huse i Stranderød og om ålerøgeri i området, der blev røget ål i Stranderød fra 1855 til 1936. Den sidste artikel er et portræt af Frode Beyer (1894-1976), der var præst i Rinkenæs Sogn og senere blev biskop over Haderslev Stift. Han var et af øjenvidnerne i Historisk Forenings bog om genforeningen og planen er, at de kommende årsskrifter skal indeholde flere portrætter af øjenvidnerne, der af pladsmæssige hensyn kun blev kort portrætteret i bogen.

Efter før og nu billeder af Kværs andelsmejeri fra 1910 og 2021 afsluttes årsskriftet som vanligt med årets gang og beretninger fra foreningen og arkivet.

Vibeke Riis

Peter Fransen, Jørgen Mikkelsen og Leif Hansen Nielsen (red.):

Over grænser. Festskrift til Hans Schultz Hansen

Udgivet af Rigsarkivet og Historisk Samfund for Sønderjylland (Skrifter nr.120), 2020, 420 s., ill.

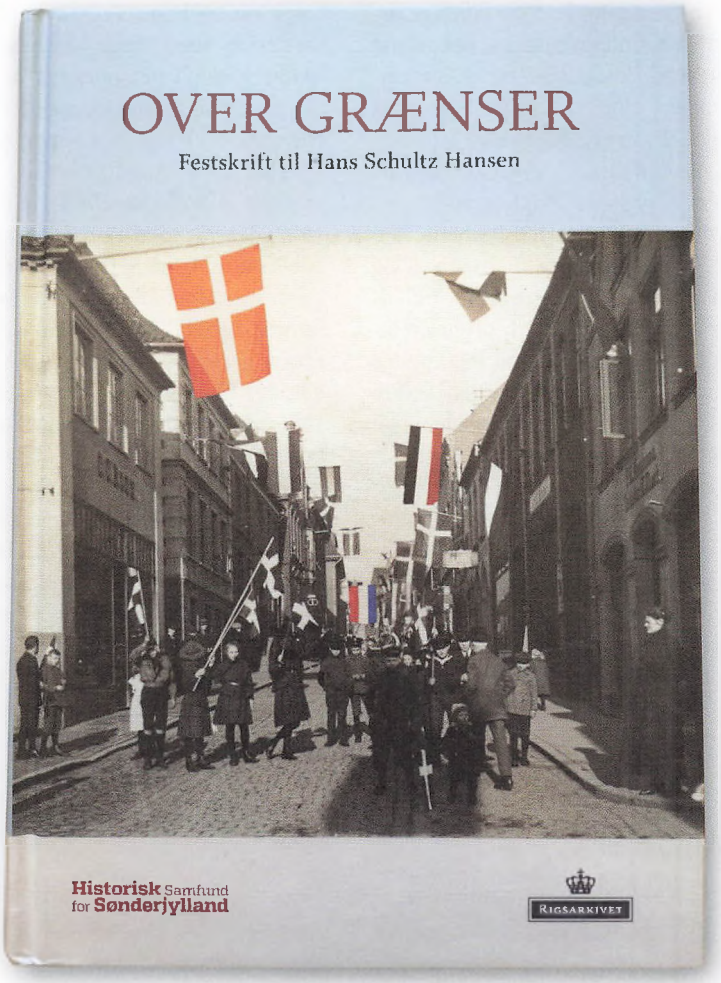

Som bekendt hører betegnelsen Landsarkivet for Sønderjylland nu kun hjemme i historien. Den sidste leder af institutionen, Hans Schultz Hansen, der fejrede 60 års fødselsdag i 2020 og fik overrakt festskriftet i den anledning, har ikke længere det administrative ansvar for sit arbejdssted, men han er stadig aktiv som leder af forskningen i Rigsarkivets forskellige afdelinger, med base i Aabenraa, og har samtidig taget sin tørn i det kulturelle foreningsarbejde, bl.a. som formand for Historisk Samfund for Sønderjylland siden 2005.

Nogle af hans kolleger har taget initiativ til festskriftet, og i en tid, hvor antallet af historiske tidsskrifter er svundet ind eller overgået til digitale udgaver, er det velgørende at sidde med en stor antologi med emner fra mange sider af den historie, som fødselaren selv overmåde flittigt har beskæftiget sig med siden sin pure ungdom. Derom vidner hans bibliografi, som fylder 14 tættrykte sider i festskriftet.

Bortset fra indledning og bibliografi består bogen af 18 artikler, og fire af dem er skrevet af tyske forskere på deres modersmål. I den gode samarbejdsånd, som nu hersker i grænselandet, er de også trykt på tysk i festskriftet, og derfor kan man f.eks. læse om 1500-tals breve fra en præst i Broager, der havde studeret i Wittenberg på Melanchtons tid, om "Hamburg und der deutsch-dänische Krieg 1864" – samt om hvordan arkivspørgsmålene mellem Danmark og Tyskland

har været drøftet og klaret, for det meste pragmatisk, gennem de sidste halvandet hundrede år med skiftende grænsedragning. Flere arkivaftaler på tværs af grænsen har bidraget til at skabe bedre og mere overskuelige forhold på området.

Artiklerne i festskriftet er ordnet kronologisk, og 15 af dem har deres emner i tiden efter 1800. Historien om nationalitetskampen indtager selvfølgelig en vigtig plads, men der er en stor bredde i emnevalget, og alle bidrag er forskningsbaserede. Erik Nørr har eksempelvis lavet en grundig gennemgang af de kommunale valg i Sønderjylland i årene efter genforeningen og får dermed belyst, hvordan de langsomt kom til at ligne resten af Danmarks – men dog med et nationalt islæt, som ikke fandtes i resten af kongeriget. Noget kvindeligt gennembrud kom heller ikke her – ikke en eneste sognekommune i Sønderjylland fik et kvindeligt medlem ved de fem valg 1922-1937.

Et andet spændende bidrag er fra tiden lige efter 2. verdenskrigs afslutning og handler om et ægtepar, der var blevet gift i 1918, han tysk, hun dansk. Vi følger herefter deres nationale og private forhold, da de efter 2. verdenskrig en tid stod til udvisning af Danmark som en slags landsforrædere. Folkets røst talte stærkt på den tid, indtil deres sag endelig blev afklaret, da myndighederne lagde sig fast på den linje, at det var handlinger og ikke holdninger, der skulle føre til udvisning. Deres navne er med fuld ret anonymiseret.

Endvidere beretter Mogens Rostgaard Nissen om nogle af de tilfælde af chikane, medlemmer af det danske og frisiske mindretal syd for grænsen måtte finde sig i efter 2. verdenskrigs afslutning. Mindretallet voksede eksplosivt, men et modtryk var der også, og i mange tilfælde udartede modtrykket til ren chikane.

Endelig har Leon Jespersen og Christian Larsen taget på sig at besvare, hvordan det egentlig er gået med styringen af forskningen i Statens Arkiver/Rigsarkivet. Her er det et andet grænseland, der er tale om, nemlig det mellem samfundets krav og strategisk udvalgte forskningsemner og forskernes ønsker om autonomi.

Meget andet kunne fremhæves, men tilbage står, at der alt i alt er tale om en eksemplarisk antologi, som klart dementerer festskriftgenrens ufortjent dårlige ry.

Jørgen Thomsen

Region Sjælland

Arkivernes Hjul 2021

Udgiver: PARAPLYEN – Lokalhistoriske foreninger og arkiver i Kalundborg Kommune. 120 s. Ill.

Arkivernes Hjul 2021 er den femte årbog, der udgives af PARAPLYEN, der er en sammenslutning af otte lokalhistoriske arkiver og foreninger i Kalundborg kommune. Titlen Arkivernes hjul refererer til en fin tegning af et træ-vognhjul med otte eger, der pryder årbogens forside – men mon ikke også den udkommer lige før jul, hvor der jo er godt salg i lokalhistoriske årbøger.

Der er mange eksempler på arkiver og lokalhistoriske foreninger, der går sammen om en årbog. Det giver mulighed for at ramme en større gruppe af interesserede, end hvis det enkelte arkiv eller forening udgav sin egen årbog, men når der skal der være plads til så mange arkiver og foreninger indenfor en bogs rammer, er ikke meget plads til den enkelte. Kalundborg-årbogen indeholder på de 120 sider ikke mindre end 23 artikler, så der bliver ikke megen tekst pr. artikel, når der også – som her – skal være plads til mange gode billeder. Det betyder mange korte historier, som nok mest interesserer i lokalområderne.

Af mere national interesse er et par artikler om lagerforvalter Peter Rindal

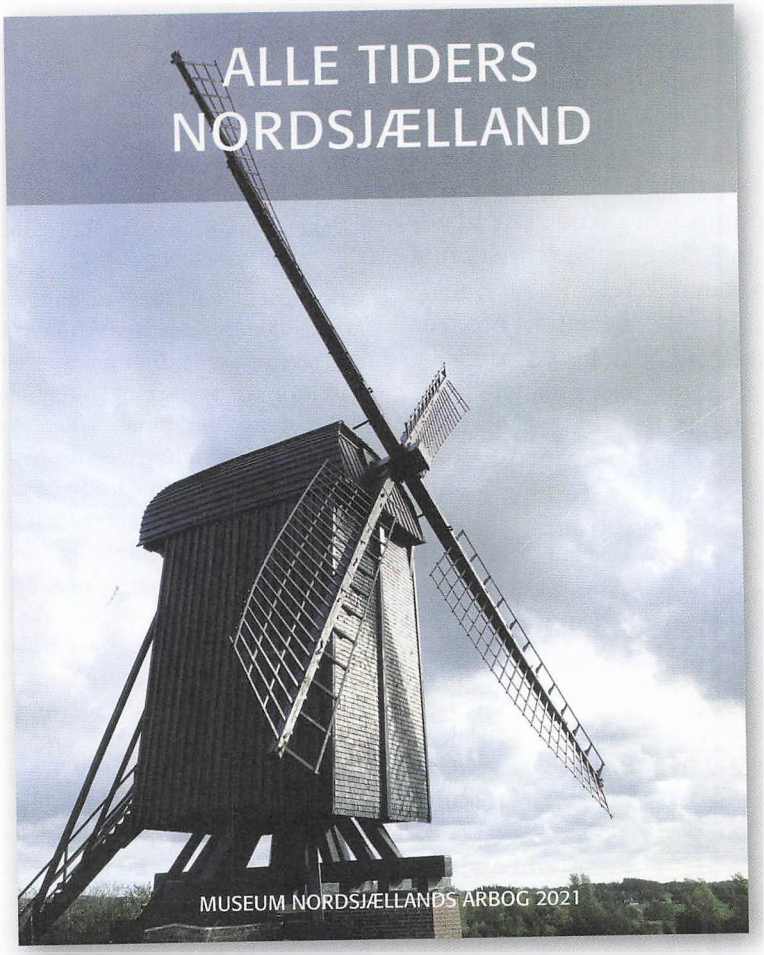

(ham med rindalismen) og om Radio Mercur, der i 1961 placerede et sendeskib på Elefantgrunden i Storebælt for at kunne sende til et større område på Sjælland, Fyn og i dele af Jylland. En artikel med to gode fortællere bør også nævnes: To pædagoger, der oplevede at arbejde nogle få måneder i den gamle asylbørnehave i Kalundborg, inden den i slutningen af 1966 flyttede i nye bygninger, fortæller levende om forholdene i børnehaven, der blev styret af den mangeårige leder, frk. Gudrun. Her var der ikke noget med medarbejderinddragelse, og der blev gjort forskel på børnene: Der var asylbørnene, og så var der "dem, vi har glæde af" – børn af bedrestillede forældre. Der var snobberi overfor byens "fruer", der kom og hjalp til i børnehaven en gang imellem…

Niels Mortensen

Årbog 2021

Udgivet af Historisk Forening for Vestsjælland, bind 108, 116 s. Ill.

I anledning af 300-året for kong Frederik IV's underskrivning af fundatsen om oprettelse af "kongelige skoler", senere mere kendt under betegnelsen 'rytterskoler', foreligger Helge Torms "Rytterskolerne i Sorø Amt fylder 300 år med særligt henblik på det bygningshistoriske aspekt". Efter en generel redegørelse over rytterdistrikter, skolevæsenet, skolernes bygningshistorie og bygmesteren bag behandles rytterskolerne i Antvorskov Rytterdistrikt samt i dele af Tryggevælde Rytterdistrikt. Artiklen afsluttes med en oversigt over et dusin bevarede rytterskoler, deres arkitektur, senere anvendelse og nuværende bevaringstilstand. Oversigten er ledsaget af fotos. To af disse s. 34 og 35 må dog være fra samme skole i Freerslev henholdsvis for- og bagside. I artiklen beskrives tillige den sandstenstavle med hyldestinskription til ære for Frederik 4., der blev sat over hoveddøren til landets rytterskoler.

Flemming Bruuns "Korsørs accise- og konsumptionsboder" er et bidrag til toldhistorie både nationalt og lokalt set. I artiklen fortælles om opkrævning af accise i Korsør gennem 200 år, byens porte og boder. Vi får en detaljeret beskrivelse af seks boder i Korsør.

Vibeke Meister Beltofts bidrag har overskriften "Vejpæle langs hovedlandevejen Roskilde-Korsør i det tidligere Sorø Amt". Efter en vejhistorisk indledning om blandt andet vejloven fra 1793, hvori pælene nævnes med deres formål at markere administrative grænser, beskriver forfatteren ni bevarede og fredede by- og amtsvejpæle. Desuden undersøges mulige placeringer af nu forsvundne vejpæle.

Helge Torm fortsætter her i årbogen 2021 med fortællingen om murermester Hans Schollert og dennes villabyggerier. I år behandles tre villaer i Skælskør, som han opførte til sig selv i 1912, 1916 og 1924.

I årbogen finder vi to artikler, der skildrer et tidligere erhvervsarbejde. Den første er Poul H. Sørensens efterladte manuskript "Fra bankelev til sparekassebestyrer" indeholdende minder om dagligdagen i bankverdenen. Den følgende "60 år som landinspektør" af Keld Sidenius beretter blandt andet om uddannelsen og arbejdsopgaverne inden for dette erhverv.

Om opvækst under fattige kår i slutningen af 1800-tallet foreligger Jens Jeppesens "Oldefars erindringer". Geografisk befinder vi os i Øster Flakkebjerg Herred.

Årbogens sidste artikel er Alan Tomlinsons "Arkæologiske udgravninger i Midt- og Sydvestsjælland efteråret 2020 – efteråret 2021", hvori der gives en kort oversigt over disse.

Endelig får vi i herværende bind en oversigt over lokalhistorisk litteratur fra Vestsjælland 2020-2021 med anmeldelser.

Thorleif Christiansen

Region Hovedstaden

Alle tiders Nordsjælland

Udgivet af Museum Nordsjælland, 2021. 152 s. Ill.

Museum Nordsjællands arbejdsområde er "den midterste del af Nordsjælland", hvis man kan sige det. Museet er et kulturhistorisk museum med både arkæologi og kulturhistorie som ansvarsområde – og hvor mangeartet dette ansvarsområde er, får man et godt indtryk ved at læse årbogen fra 2021. Dens 11 artikler er skrevet af ansatte (og en tidligere ansat) ved museet, og de dækker emner fra stenalderen og frem til i dag. Artiklerne giver et godt indtryk af det alsidige arbejde, der udføres på museet. De arkæologiske artikler handler om et fund af 1700 år gamle træredskaber i en mose, et detektorfund, der ikke bestod af metaller som vanligt, men af flotte stenøkser, en undersøgelse af affaldslag fra en boplads i yngre stenalder samt et gådefuldt fund af velbevarede grene og pinde, der viste sig at være et 11-12.000 gammelt vinterdepot for bævere!

Nordsjællands Museum er så heldig at have de tre almindeligste ældre mølletyper indenfor sit dækningsområde: en vandmølle, en stubmølle og en hollandsk vindmølle. Med udgangspunkt i de tre mølletyper fortælles historien om kornmaling fra oldtiden og frem til de moderne industrimøller tager over. Vandmøllen i Esrum Møllegård blev fra 1913 benyttet til at drive en turbine, der leverede strøm til mølledriften. På denne måde foregreb man elektrificeringen af landområderne, der var undervejs over hele landet i årene efter år 1900. Købstæderne kom først, dernæst stationsbyerne og til sidst landområderne. Hvis ikke centraliseringen af el-distributionen havde fjernet enhver lokal tilknytning til el-selskaberne, ville der i disse år kunne fejres adskillige 100-års jubilæer. I Nordsjælland gælder det f.eks. Strø-Holbo Herreders Elektricitetsforsyningsselskab, der blev stiftet i 1922. Selskabet blev stiftet på initiativ af seks sognerådsformænd, der havde øje for betydningen af at få elektriciteten ind i landbruget. Strømmen blev leveret fra NESA, og det blev da også dette selskab, der allerede fra 1948 overtog leverancen af strøm til andelshaverne i Elektricitetsforsyningsselskabet. Eletriciteten var blevet en stor succes, ja, en nødvendighed, både i by og på land, og de små lokale el-selskaber

kunne ikke følge med det stadig voksende behov.

Et vigtigt arbejdsområde for landets museer og arkiver er den fysiske planlægning. Fra en kulturhistorisk synsvinkel er det vigtigt, at planlægningen, der jo altid først og fremmest vil være fremadrettet, ikke ødelægger – men helst styrker! – bevaringsværdige kulturmiljøer og bygninger m.v. I den forbindelse bringer årbogen en interessant karakteristik af bevaringsværdige elementer i Rungsted i anledning af, at området omkring Rungsted Kyst Station i 2019 skulle have en helhedsplan. Området rummer en række markante bygninger lige fra stationsbygningen til f.eks. DSB's rækkehuse til funktionærerne. En artikel med inspiration til planlæggerne!

Artiklen er som hele årbogen velillustreret. Og så er det en fornøjelse at sidde med en flot layoutet og fint trykt bog i et format, der lader de mange illustrationer komme til deres ret.

Niels Mortensen

Allan Vendeldorf:

Bogen om Fugle-Hans

Udgivet af Hyldebæk Bureau. 208 s. Ill.

En profet er sjældent agtet i sin hjemby er et udtryk, man kan bruge om Hans Andersen, der blev kaldt "Fugle-Hans fra Helsinge", hvad der i begyndelsen var et naturligt og velment tilnavn, men siden udtryk for foragt.

Hans Andersen blev født den 19. maj 1888 på en bondegård ved Ramløse i Nordsjælland. Efter at have været landbrugsmedhjælper blev han karl på apoteket i Helsinge, hvor apoteker Alfred Pirtzel udstoppede fugle i sin fritid, hvad Hans Andersen blev meget interesseret i og oplært i, så han som 19-årig kunne begynde som selvstændig konservator, et arbejde, han udførte med stor dygtighed. Førstelæreren på Gilleleje Skole var meget begejstret for hans arbejde og opbyggede en samling på skolen. Senere fik han også konservatoropgaver for Zoologisk Museum.

Hans Andersen udfoldede sig som kunstner på flere områder, både som fotograf, billedhugger og kunstmaler. I en årrække fotograferede han og havde en god indtægt derigennem, ikke mindst på Grønland, hvor han havde truffet aftale med Kryolitselskabet Øresund A/S om at dokumentere selskabets miner.

Han udformede en række dåbsfade til danske kirker, og mange er de figurer, han huggede i sten, finder man utallige af steder i Nordsjælland. Her findes også gravsten og gårdsten, hvor han huggede navnet. Fagfolk respekterede ham for hans dygtighed, men på hans hjemegn havde man kun foragt tilovers for ham. At det ikke var ham, der fik opgaven, da der i Helsinge skulle rejses et monument af tilhuggede sten for oversætteren af den første bibel på dansk, Christiern Petersen, tog fuldstændig modet fra ham. Han forsøgte at lægge afstand til sit øgenavn ved at opgive sin konservatorvirksomhed, men det ændrede ikke noget, og få år efter fik hans liv ende på tragisk vis.

Forfatteren kalder Hans Andersen den største kunstner, Nordsjælland har fostret, hvad han giver et godt billede af igennem beskrivelsen af hans liv, der også er fortællingen om et naturtalent, der holdes nede af sladder, løgn og misundelse.

Bogen er illustreret af såvel sort/hvide billeder som farvebilleder, der dog ikke alle er lige skarpe.

Aase Windeballe

Ann Vibeke Knudsen:

Fotografer på Bornholm 1839-1939. Bornholmske Samlinger 2021

Udgivet af Bornholmske historiske samfund. 2021. 336 s. Ill.

Siden 1906 har man kunnet læse historiske artikler om Bornholm og bornholmerne i Bornholmske Samlinger. 2021-udgaven er er selvstændig fremstilling om bornholmske fotografer og fotografiets historie 1839-1939. Det er Ann Vibeke Knudsen, der står bag denne 336 sider rigt illustrerede moppedreng med fotografier fra hele Bornholm. Hun er redaktør af Bornholmske Samlinger og af hjemmesi-

den fotohistorie.com samt Dansk Fotohistorisk Selskabs blad Objektiv. Fra 1982 til 2010 var hun tilknyttet Bornholms Museum, først som museumsinspektør, siden som museumsleder. Så der er tale om en forfatter med en betydelig faglig ballast inden for bogens emnefelt.

Bogens tidsmæssige inddeling 1839-1939 er valgt, fordi fotografiet som en ny opfindelse blev præsenteret i Paris som en ny opfindelse i august 1839, mens afslutningsåret, 1939, er valgt med den lidt mærkelige begrundelse, at man dermed "undgår den store billedskat, der ikke mindst på Bornholm, fortæller et voldsomt og tragisk kapitel i øens historie". Meningen med dette må næsten være, at forfatteren planlægger en fortsættelse.

Bogen er struktureret omkring fotografernes historie. De første fotografer, der kom til Bornholm, var rejsefotografer, men fra 1857 var der nogle få, der blev på øen. Historien om de bornholmske fotografer tog dog først for alvor fat i 1864-1865, da fotograferne Gottlieb Støckel og Thor Spelling slog sig ned i Rønne og Johan Hansen i Nexø. Takket være den fototekniske udvikling blev det i de følgende årtier muligt for langt flere at etablere sig som professionel fotograf. Der kom fotografer, ikke blot i de to store byer Rønne og Nexø, men også i Hasle, Allinge, Gudhjem, Svaneke og Aakirkeby. Hovedparten af bogen er inddelt i kapitler om fotografer i hver af disse byer. På denne måde får læseren en række biografiske fortællinger om de enkelte fotografer og samtidig en fotografisk fortælling om personer, situationer og steder i de nævnte byer.

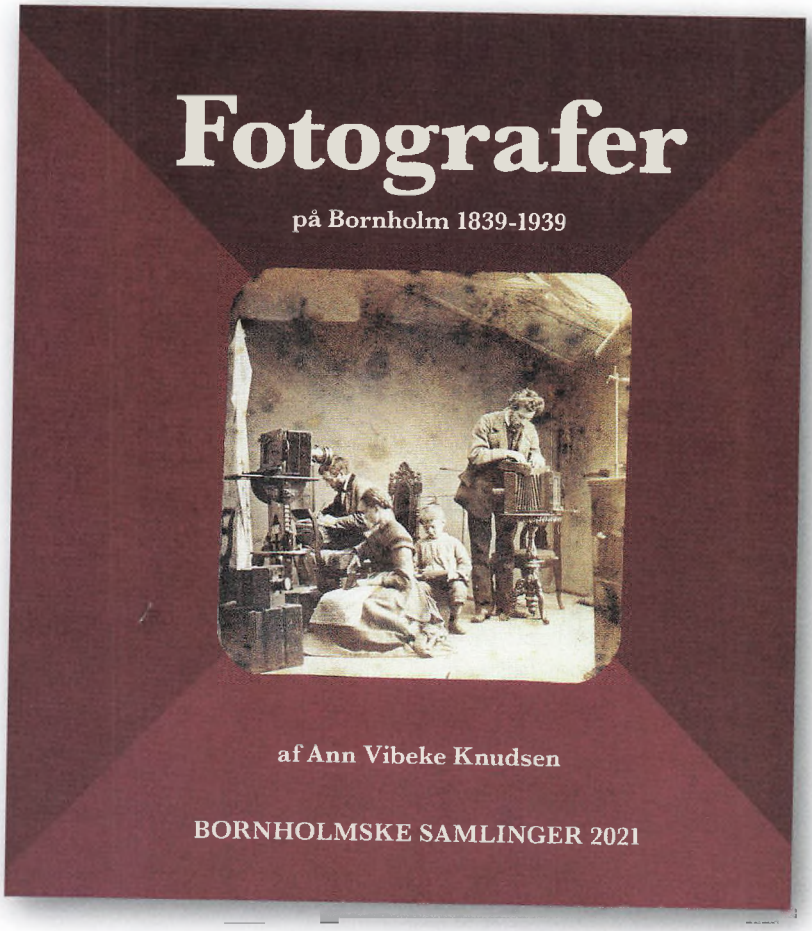

Bogen er naturligvis fyldt med massevis af fotografier, og man kan sagtens nøjes med at "kigge billeder" og læse billedtekster. For den, der vil fordybe sig i biografier om de bornholmske fotografer, er bogen en sand guldgrube.

Andreas Skov

Cheminova – en generations-forureners første år – og andre historier fra Gladsaxe

Årbog 2022 udgivet af Gladsaxe Lokalhistoriske Forening. 72 s.

Som det har været sædvane de senere år fremhæves en af årbogens artikler i titlen på forsiden af bogen. Artiklen om den kemiske virksomhed Cheminovas første år er skrevet af Jørgen Burchardt, og den beskriver virksomhedens udvikling i Søborg fra 1938 og frem til begyndelsen af 1950'erne, hvor den først flyttede til Sørup ved Måløv og siden til Harboøre Tange. Virksomheden er siden kendt for at være en af danmarkshistoriens største generationsforurenere, og når man læser Burchardts artikel om virksomhedens første år i Søborg, forstår man måske, hvorfor det egentligt kunne gå så galt.

Virksomheden voksede med stormskridt under besættelsen, men selv om der tilsyneladende fra fabrikkens side blev gjort store anstrengelser på god personalepleje (den første læge tilknyttet en virksomhed i Danmark, gode julegratialer m.m.), så førte manglende sikkerhedsforanstaltninger og en efterhånden mangefacetteret kemisk produktion til et stigende antal tilfælde af ulykker. Lejlighedsvise brande og udslip af giftige dampe førte til hyppige klager, både fra ansatte og fra naboer, som kunne konstatere, at bladene faldt af træerne i deres haver! Men selv om både kommune og fabrikstilsyn blev parter i klagesagerne, og der hen mod krigens slutning blev anlagt en større retssag, så nåede man aldrig frem til en domfældelse. Sagen blev henlagt, måske som følge af den enorme byrde det danske retsvæsen stod med umiddelbart efter besættelsen.

Centralt i Burchardts artikel står fortællingen om, hvordan en virksomhed fik lov at udvikle en praksis, der adskillige år efter viste sig som en miljømæssig tragedie de steder, hvor

den havde udfoldet sig. Hvor Cheminova lå i Søborg, ligger i dag en parkeringsplads. Men inden anlæggelsen måtte kommunen fjerne 590 tons forurenet jord. Som Burchardt afslutter skriver: Cheminovas historie vil Gladsaxe Kommunes skatteborgere kunne betale til i mange år fremefter.

De sidste tre artikler i årbogen er kortere, men er med til at vise årbogens store bredde. Jørgen Olsen og Jens Mortensen skriver om den netop afdøde portrætfotograf Grethe Lissner, som lidt ved et tilfælde kom i fotografiære efter mellemskoleeksamen i 1954. Hun blev siden en af Danmarks bedste portrætfotografer, berømmet både herhjemme og i udlandet.

Robert Baldorf skriver om Gladsaxe Minigolf Klub i anledning af dens 70-års jubilæum. Klubben er Danmarks ældste, selv om den sikkert ikke er den første. Årbogen sluttes af med årbogens korteste, men blodigste artikel. Her har Eva Molin skrevet om hesteslagtere i Søborg i begyndelsen af 1900-tallet. Utterslev, som grænser op til Søborg, husede i århundredets begyndelse nogle af samfundets fattigste - mennesker som i andres øjne havde beskidte job, såsom "latrintømmere", garvere og slagtere. Blandt slagtere var der et hierarki, og nederst stod hesteslagterne.

Årbogen er velredigeret, interessant og peger især med Burchardts artikel langt ud over lokalområdet.

Jens Åge S. Petersen

Erik Nørr:

Hillerød 1858-2018

Købstadsbeskrivelser i seks udgaver af Trap Danmark (Særskilt udgave af artikel i Danske Magazin, bd. 54, 2021). Udgivet af Hillerød Lokalhistoriske forening 2021, 63 s., ill.

At denne bog ikke er en "almindelig" kortfattet historie om Hillerøds historie gennem de seneste 160 år, fremgår klart af undertitlen.

Som bekendt har udgivelsen af en 6. udgave af Trap Danmark været i gang siden 2016, og Journalens læsere har i anmeldelseshæfterne 2019, 2020 og 2021 kunnet orientere sig i deres indhold gennem fyldige omtaler af netop Erik Nørr.

Udgangspunktet for bogen er de seks Trap-udgavers beskrivelser af Hillerød. De giver sammen med de tilhørende bykort seks tværsnit af byens udvikling, hvor man kan følge de enkelte kvarterers tilblivelse.

Men bogen handler om mere end udviklingen i Hillerød. I første del af den, hvor fokus er lagt på sammenligningen mellem de seks udgaver, er oplysningerne også meget brugbare ved tilsvarende undersøgelser for andre byer/lokaliteter i landet, ikke mindst, når det drejer sig om det lange tidsrum på 65 år mellem 5. og 6. udgave, hvor der har været hele to kommunalreformer. Her må oplysninger og bykort i Den store Danske Encyklopædi også inddrages.

Også i det afsnit, der følger om J.P. Traps inspiration/forbillede til værket og hans og følgende redaktørers arbejdsmetoder og deres brug af medforfattere, er der meget nyttig læsning for andre byhistorikere, ligesom i oversigterne i kilde- og litteraturhenvisningerne.

I bogens sidste del bringes der udvalgte kildetekster fra de 6. udgaver om Hillerød by (og Frederiksborg Slotssogn). Her kan man følge beskrivelserne om byens udvikling fra udgave til udgave, hvad der naturligvis især har lokal interesse. Men specielt gengivelserne af bykortene fra de forskellige udgaver og Encyklopædien med Nørrs tilhørende tekstafsnit om den generelle korttilblivelse i alle Trap-udgaver, er også værd at lægge mærke til for andre benyttere.

Så alt i alt er bogen ikke bare af Hillerød-interesse, men en model for, hvad man i Trap Danmark kan finde af tilsvarende oplysninger om andre byer og lokaliteter.

Erik Korr Johansen

Allan Vendeldorf:

Justitsmordet i Egebæksvang

Udgivet af Hyldebæk Bureau. 2021.

Allan Vendeldorfs bog Justitsmordet i Egebæksvang er først og fremmest historien om drabet på den 56-årige Else Gregersen i sommeren 1975. Samtidigt er det historien om den følgende efterforskning og retssag, der,

ifølge forfatteren, endte med et justitsmord, hvor den forkerte person blev dømt for gerningen.

Der er tale om et særdeles kildestærkt værk, hvor forfatteren blandt andet har haft en ubegrænset aktindsigt i sagen. Drabssagen gennemgås dermed meget detaljeret i den 288 siders lange bog.

Allan Vendeldorf, der i forvejen er en flittig forfatter, fremlægger nye oplysninger og vidneudsagn fra sagen, og på baggrund af disse, gennemgår han de fejl og mangler i efterforskningen, som han mener har haft en afgørende betydning for sagens resultat.

Forfatteren giver samtidigt sit eget bud på, hvem den rigtige gerningsmand sandsynligvis var. Bogen er med Vendeldorfs egne ord skrevet ud fra hans retfærdighedssans samt ud fra en klassisk journalistisk research, hvilket alt i alt bidrager med et interessant perspektiv på drabssagen fra Egebæksvang.

Jacob Krause

Lise Drewes Nielsen:

Smørumovre. Et landsbysamfund der forsvandt

Udgivet af Ledøje-Smørum Historisk Forening 2021. 119 s.

Lise Drewes Nielsen er tidligere professor i sociologi. Hun er født i 1947 på en gård i Smørumovre, men i modsætning til tidligere generationer fik hun, som mange andre med tilsvarende dåbsattester, mulighed for at tage en videregående uddannelse og tage springet til et moderne byliv, langt fra det traditionelle bondeliv. Hun har nu skrevet en inspirerende bog om sin barndom og ungdom i Smørumovre, om sin familiebaggrund i sjællandske bondefamilier, og om livet i landsbyen før mekaniseringen og bilismen vendte op og ned på alting.

For barnet Lise og hendes familie var landsbyen Smørumovre omdrejningspunktet. I landsbyen indgik de i en række fællesskaber med deres naboer, her fandtes der butikker og håndværkere, der betjente landbruget, og her tilbragtes fritiden i samvær med de øvrige landsbyboere. Selv om Lise Drewes Nielsen beretter om sit eget barndomsliv og om familien i flere generationer, er bogen ikke en biografi i traditionel forstand, men – som hun skriver – en biografi om en landsby og om livet i bondesamfundet, som det var engang for ikke så længe siden.

Lise Drewes Nielsen voksede op på et familielandbrug, hvor både forældre og børn havde faste roller og opgaver. Faderen stod for landbruget, moderen for husførelsen, og børnene arbejdede med derhjemme samtidig med, at de passede deres skole. Men familien skilte sig ud fra de øvrige familier i landsbyen. Faderen, Vilhelm Nielsen, måtte ikke få en uddannelse som sin storebror, han skulle blive ved landbruget, mente hans far, så han blev landmand med tørveproduktion i 1940'erne og senere med kartoffelavl, men han kom alligevel væk fra landbruget. Han kom sognerådet i Ledøje-Smørum Kommune, hvor han som sognerådsformand kom til at stå i spidsen for kommunens udvikling fra en lille landkommune til en forstad til København. Moderen, Gurli Nielsen, var møllerdatter fra Roskilde og havde som noget helt usædvanligt for tiden en studentereksamen. De fik to døtre og en søn, som voksede op på en gård, hvor livet blev mere og mere præget af faderens virke som lokalpolitiker, hvilket blandt andet betød, at der kom mange gæster på besøg på gården.

Det var fællesskaberne i landsbyen, der udover arbejdet på gården satte rammerne for livet. Der var fællesskaber omkring landbruget, f.eks. de mange andelsforeninger, omkring selskabelige aktiviteter og omkring fritiden, f.eks. idrætsforeninger o.l. Og omkring festerne, der markerede livets gang lige fra barnedåb til begravelse, og årets gang som f.eks. høstfester og julefester. Festerne var kvindernes domæne, og Lise Drewes Nielsen beskriver indgående det store arbejde, det var at arrangere en fest. Mange af festerne, møderne i foreningerne, gymnastikken og ballerne foregik på Smørum Kro, der havde den eneste sal i området – der var intet forsamlingshus. Men så fik bønderne bil – og fællesskaberne begyndte at opløses. Landsbyen behøvede ikke længere at være stedet, hvor alting foregik.

Lise Drewes Nielsen brød med bondekulturen. Hun tog studenter-

eksamen og begyndte at studere sociologi på Københavns Universitet – trods hård modstand fra hendes far. Han var så utilfreds med datterens studievalg, at han nægtede at hjælpe hende økonomisk i studietiden! Det var et spring fra det traditionelle landboliv til moderne byliv, men springet har givet et perspektiv på landbolivet, som formidles fint i denne velskrevne – og meget underholdende – bog, som kan og bør give inspiration til andre, der beskæftiger sig med denne omvæltende periode, hvor Danmark blev så gennemgribende forandret.

Niels Mortensen

Niels Peter Stilling m.fl. (red.).

Søllerødbogen 2021

Udgivet af Historisk-topografisk Selskab for Søllerødegnen i samarbejde med Rudersdal Museer 2021. 252 s. Ill.

Søllerødbogen 2021 er en flot og omfangsrig årbog med syv artikler. Bogens artikler præsenteres kronologisk startende med amatørarkæolog Peter Hvidtfeldts artikel om "Oldtidens Trørød", hvor han ser på de fund, der gennem tiden er fundet i Trørødområdet.

Historiker Niels Peter Stilling kommer i sin artikel "Da kristendommen kom til Nærum" grundigt omkring fundet af en kristen kirkegård med tilhørende kirke på Bytoften ved Wesselsminde i 2000 og den store udgravning i 2019, der viste henved 100 grave fra tiden omkring 1000-1100-tallet.

I Søllerødbogens tredje artikel "Fisk og fugle – marker, overdrev og skov" kigger Hans-Ole Ketting på omformningen af Rude Skov gennem 300 år.

Erik Trudsø Jespersen er forfatter til værkets fjerde artikel "Den Spanske Syge – en pandemi set fra Søllerød", som meget aktuelt kigger på den pandemi der ramte store dele af verden i 1918 og hvor vi kan trække mange paralleller den corona-pandemi, der har hærget verden de sidste par år. I artiklen ser forfatteren på Den Spanske Syge, og hvordan den ramte Søllerødegnen.

"Finske træhuse i Søllerød" er titlen på Axel Bredsdorffs artikel, der omhandler tiden efter besættelsen, hvor der blandt andet var knaphed på byggematerialer og penge og samtidig var en støt stigende befolkning samt bolignød. Forfatteren fortæller historien om en handelsaftale med mellem Danmark og Finland, der sendte danske landbrugsvarer til Finland og finske én-familiehuse i træ som samlesæt til Danmark.

Årbogens sjette artikel "Forsvarets byggeaktivitet på Henriksholm" er skrevet af Kaj Sørensen og omhandler Forsvarets opførsel af Flyvestation Vedbæk ved ejendommen Henriksholm.

I den sidste artikel i Søllerødbogen 2021 kigger Torsten Søgaard på Projektgruppen og dens arbejde gennem tiden med artikler til Søllerødbogen, hvor den første kom i 1942. De sidste 25 år har Torsten Søgaard selv været en del af arbejdet med bogen.

Rasmus Willaing Lock

Danmark

Britta Andersen og Marie Kirstine Elkjær (red.):

Herregårdshistorie 17

Gammel Estrup Danmarks Herregårdsmuseum 2021. 310 s. Ill.

Årbogen har som overordnet tema herregårdens mange forskellige ansatte, som normalt spiller en tilbagetrukket rolle i herregårdshistorien, men som er forudsætningen for godsejerfamiliernes herskabelige tilværelse. I herregårdsforskningen er det et underbelyst emne, og det er derfor meget fortjenstfuldt, at Herregårdsmuseet nu tager udfordringen op og tilmed gør det til et "altoverskyggende satsningsområde", som det siges i forordet. I dette nummer af årbogen lægger man ud med at stille skarpt på det indendørs tyende, domestikkerne.

Som museets forskningschef Signe Boeskov gør opmærksom på, dækker alene denne kategori af herregårdens ansatte over et meget bredt spektrum af funktioner: huslærer, guvernante, danselærer, amme, gartner, skytte, kusk, taffeldækker, kok, tjener, kammerpige – og stegvender, for at nævne en af de

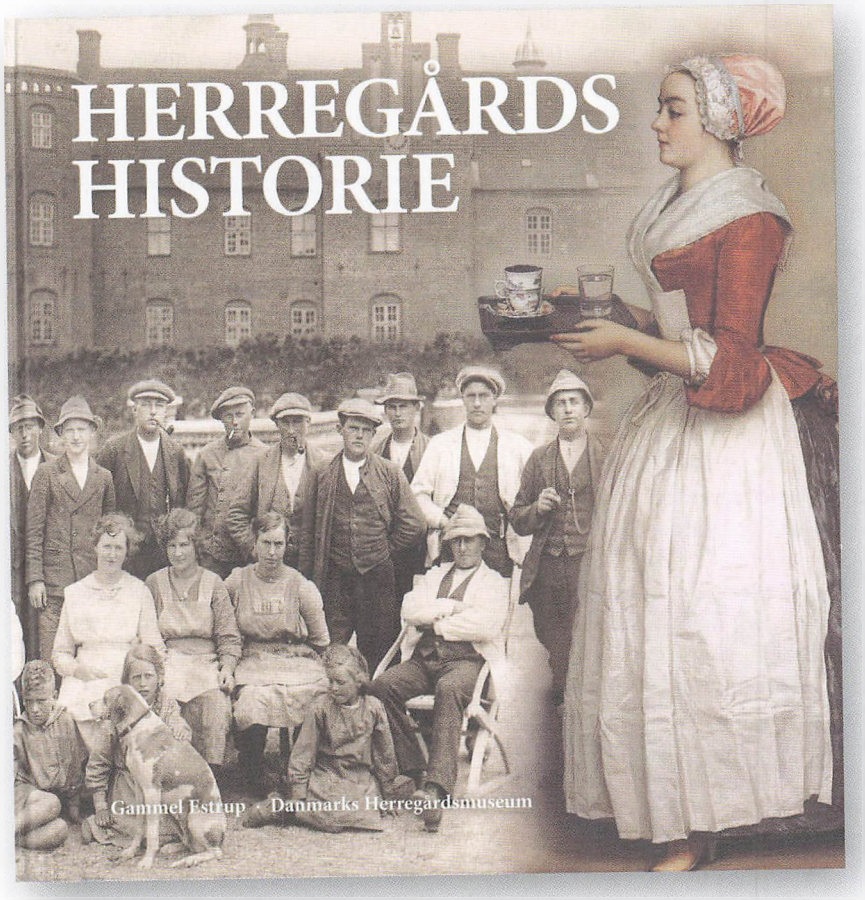

stærkt specialiserede stillingskategorier. De første otte artikler er således helliget dette emne, mens de seks afsluttende knytter sig til henholdsvis Gammel Estrups og Sønderskovs specifikke historie.

Af artiklerne i første del er det dog ikke alle, der forholder sig lige præcist til det overordnede tema. Således kan hverken dronning Christines hof og residens i Odense, det augustenborgske hof i Sønderjylland eller dronning Anna Sophies hushold på Clausholm siges at være repræsentative for den gennemsnitlige, danske herregård, selv om hofferne utvivlsomt har givet de større herregårde inspiration til deres måde at organisere husholdet på.

Tættere på temaet kommer vi med Per Seeskos artikel om en af den store herregårds mest betroede ansatte, præceptoren, som i renæssancen ledsagede den unge adelsmand, når han drog på en ofte årelang dannelsesrejse til udlandet. Det var en krævende stilling, som fordrede, at præceptoren kunne fungere både som vejleder, underviser og rejsearrangør.

Med Gammel Estrup som eksempel leverer Kristine Dyrmann en spændende skildring af de mange arbejdsopgaver, der skulle udføres inden for rammerne af hovedbygningens mure. På baggrund af et rigt kildemateriale lykkes det at give en detaljeret beskrivelse af tjenestefolkenes vilkår midt i 1700-tallet. På det tidspunkt var der ansat 48 personer på herregården, og heraf havde omtrent halvdelen opgaver i det indendørs hushold. De vidt forskellige funktioner afspejles tydeligt i lønforholdene, idet forvalteren topper med 250 rigsdaler årligt, mens hønsepigen og stegvenderen skraber bunden med tre rigsdaler.

Godsforvalteren indtog en mellemposition mellem herskab og tjenestefolk. Med udgangspunkt i forvalteren på Holckenhavn præsenterer Rasmus Agertoft et konkret eksempel på en stillingstype, hvor udfordringen bestod i at optræde som herskabets re-

præsentant, samtidigt med at man skulle finde sig plads blandt herregårdens ansatte. Mange godsforvaltere spillede en fremtrædende rolle i lokalsamfundet, og på den baggrund er det overraskende, hvor beskedent de er repræsenteret i den historiske litteratur.

Sidste artikel i temasektionen er Edith Marie Rosenmeiers artikel om "retsforholdet mellem husbond og medhjælpere" – det, som tidligere blev reguleret af Tyendeloven, men som i 1921 skiftede navn til Medhjælperloven. Folkeholdet blev (ligesom de øvrige f'er) udelukket fra politisk deltagelse ved indførelse af Grundloven 1849. Med Tyendeloven i 1854 blev det fastslået, at tyendet kunne afstraffes af husbonden, og at tyendet skulle melde opholdssted ved skiftedag, hvilket skulle noteres i en skudsmålsbog. Denne blev ligesom husbonds revselsesret afskaffet med Medhjælperloven, og det var ikke længere strafbart at bryde kontrakten ved grov forsømmelse fra husbonds side; dog blev der stadig ikke sat loft over arbejdstiden.

Herregårdshistorie 17 er en gedigen publikation, en indbydende og velredigeret årbog med fine illustrationer. Tilmed behandler dette nummer et særdeles relevant emne, da herregårdene gennem en lang periode udgjorde de største arbejdspladser på landet - og da de blandt meget andet med deres store hushold bestående at mange, unge mennesker også var et oplagt ægteskabsmarked.

Kurt Risskov Sørensen

Niels Elers Koch (chefredaktør):

Trap Danmark, 6. udgave, 2015-(22)

Udgivet af Trap Danmark A/S.

Siden mine anmeldelser i Journalen 2019, 2020 og 2021 er der udkommet yderligere otte storbind af den nye sjette udgave af Trap Danmark. Jeg har i de tidligere anmeldelser redegjort for den nye Traps struktur, indhold og udstyr, hvortil henvises. Jeg skal derfor i den foreliggende anmeldelse nøjes med redegøre for, hvor langt værket er kommet.

I 2021-22 er der udkommet tre bind omfattende Fyn og omliggende øer:
Bind 18: Middelfart, Assens, Nordfyn, Kerteminde, Nyborg (2021), 369 s.
Bind 19: Odense (2021), 219 s.
Bind 20: Faaborg-Midtfyn, Svendborg, Langeland, Ærø (2021), 320 s.
Desuden er der udgivet fem bind omfattende Region Sjælland:
Bind 21: Odsherred, Holbæk, Kalundborg (2021), 292 s.
Bind 22: Roskilde, Lejre, Greve, Solrød (2021), 302 s.
Bind 23: Slagelse, Næstved (2021), 250 s.
Bind 24: Sorø, Ringsted, Køge, Faxe, Stevns (2022), 367 s.
Bind 25: Vordingborg, Lolland, Guldborgsund (2022), 344 s.

Tidligere er der udkommet 15 storbind omfattende Jylland (bind 3-17) og otte storbind fra Region Hovedstaden inklusive København (bind 26-33). Bemærk, at Bornholm skal findes i bind 31, som også omfatter Brøndby, Hvidovre, Tårnby og Dragør. Desuden er der pr. 1. april 2022 udkommet i alt 84 kommunebøger, der hver omfatter en enkelt kommune. De resterende 14 kommunebøger udkommer i andet kvartal i 2022. For byerne Aalborg, Aarhus, Odense og København svarer kommunebøgerne til storbindene 5, 12, 19 og 32-33.

Herefter mangler kun udgivelsen af bind 1 og 2, som er generelle bind for hele Danmark, der udkommer i tredje kvartal 2022. Desuden vil der udkomme to særlige bind (nr. 35 og 36) omfattende Trap Færøerne og Trap Grønland. Disse bind udkommer på henholdsvis dansk, færøsk og engelsk og på dansk, grønlandsk og engelsk og forventes at udkomme omkring årsskiftet 2022-23. Der er sket en ændring i bindenes nummerering (rækkefølge) i den nye udgave, som begynder med de jyske bind nordfra som bind 3ff, og hvor Nordsjælland og København slutter bindrækken. I de tidligere udgaver var det omvendt, at man startede med København og de sjællandske bind og sluttede med de jyske.

Det er en pragtpræstation, at redaktionen har præsteret at udsende den nye udgave af Trap på kun seks år fra 2016-22 (dog udkom atlasbindet i 1. udgave i 2015). Dette skal ses i sammenligning med de to tidligere udgaver: 4. udgaven, som udkom i årene 1920-32, og 5. udgave fra 1953-72. Den hurtige udgivelse skyldes både en aktiv redaktion under ledelse af Niels Elers Koch

og de store midler, som store fonde har stillet til rådighed for projektet. Den koncentrerede udgivelse betyder også, at oplysningerne om de enkelte kommuner bliver rimelig ensartede. I femte udgave var der stor forskel på data i bindet om Frederiksborg Amt, som udkom 1953, og bindet om Aabenraa-Sønderborg amter, som udkom i 1967. Der var sket temmelig mange ændringer med samfundet i de 14 år.

I 6. udgaven er forskellen mindre, men dog eksisterende, da redaktionen har lagt vægt på, at bindene er ført helt op til dato. Her skal der nævnes to eksempler: I afsnittet om den nye kommunes politiske landskab er der under alle kommuner redegjort fyldigt for kommunevalgene og borgmestrene. Men det er kun i de to seneste bind, 24 og 25, at man har nået at få kommunevalget i 2021 med. På samme måde er det kun i de seneste bind, at coronaen er blevet nævnt, og da oftest, fordi forlystelsesparker og festivaler har måttet holdes lukkede på grund af smitten. I bd. 24, s. 123 er der et billede af folk, der står i kø for at blive testet for covid 19. Derimod omtales coronaen ikke i de mange artikler om storsygehusene, der er under opretteIse, selv om sygehusene har været presset af coronaen. Formentlig fordi redaktionen har ment, at coronaen var et midlertidigt fænomen. Krigen mellem Ukraine og Rusland har ikke nået at blive et emne for Trap, men Ukraine er nævnt både under Assens Kommune (bd. 18, s. 145) og Kerteminde Kommune (bd. 18, s. 273) på grund af et betydeligt antal ukrainske indvandrere, som nu er vokset eksplosivt på grund af krigen.

Men mod forældelse er Trap heldigvis blevet beskyttet, da der er skaffet midler til, at den elektroniske udgave Trap.lex.dk kan blive opdateret (i hvert fald så længe bevillingen på Finansloven kan opretholdes). De seneste par år har bevillingen hængt i tynd tråd, og den er først blevet bevilget i de hektiske finanslovsforhandlinger, nu frem til og med 2025. Dette betyder f.eks., at resultaterne af kommunalvalgene 2021, som mangler i de fleste af de udgivne Trap-bind, kan findes ved opslag på Lex.dk.

Papirudgaven af Trap 6. udgave mister lige som de fem første udgaver ikke deres værdi, selv om de nyeste oplysninger må søges elektronisk. De seks udgaver af Trap udgør seks kronologiske tværsnit af lokalsamfundenes udvikling fra slutningen af 1850'erne og frem til 2020.

Tilbage står kun at ønske redaktionen og brugerne til lykke med, at vi nu har et opdateret og smukt topografisk værk, som dækker hele Danmark og snart også Rigsfællesskabet.

Erik Nørr

Ejvind Damsgård Hansen
under medvirken af Lars Lund:

Efterkrigstidens økonomiske og sociale reformer. Viggo Kampmann – idémand og igangsætter

Udgivet af DJØFs Forlag, 2021. 165 s.

For sit eftermæle var det Viggo Kampmanns uheld, at han som statsminister 1960-1962 blev efterfulgt af den charmerende og mytiske Jens Otto Krag, der fik lov til at sætte retningen for Danmark op gennem de store velfærdsår frem til afstemningen om EF i 1972. Dermed overser man ofte, at Viggo Kampman som finansminister to gange, den længste fra 1953 til 1960, stod centralt placeret i maskinrummet for at bringe Danmark ud af de økonomisk vanskelige efterkrigsår.

Dette har cand.polit. Ejvind Damsgård Hansen søgt at råde bod på med bogen "Eftertidens økonomiske og sociale reformer" med undertitlen "Viggo Kampmann – Idémand og igangsætter" og et portræt af Viggo Kampmand på forsiden. Damsgård Hansen vil gerne tegne et billede af Viggo Kampmann, som den kreative idémand og arkitekt bag den økonomiske vækst og den spirende velfærdsstat med Krag som arvtageren, der tæmmede væksten og udviklede den velfærdsstat, som Kampmann havde lagt fundamentet til.

Der er ikke tale om en biografi om Viggo Kampmann. Så langt fra. Det er en systematisk og tæt undersøgelse af en række sociale reformer af det danske samfund 1948 til 1974 og deres ophav. Reelt er fokus dog især på de formative år 1957-1962 efter de sidste restriktioner blev ophævet og den økonomiske vækst for alvor slog igennem.

Kim Furdal

LISTE OVER ANMELDERE

- Henriette Bornemann Baudtler, arkivar ved Kolding Stadsarkiv
- Karin Berg, leder af GrindstedArkivet
- Thorleif Christiansen, cand.mag.
- Jørgen Peder Clausager, tidl. leder af Lokalhistorisk Arkiv for Fredericia og Omegn
- Michael Dupont, arkivar ved Rigsarkivet
- Kim Furdal, leder af Ærø Museum
- Erik Korr Johansen, forh. arkivar ved Erhvervsarkivet
- Jacob Krause, arkivar ved Kolding Stadsarkiv
- Rasmus Willaing Lock, arkivar ved Odense Stadsarkiv
- Jørgen Mikkelsen, seniorforsker ved Rigsarkivet
- Niels Mortensen, arkivar ved Skive Byhistoriske Arkiv
- Erik Nørr, tidl. seniorforsker ved Rigsarkivet
- Jens Åge S. Petersen, arkivar ved Odense Stadsarkiv
- Kamma Poulsen-Hansen, arkivar ved Kolding Stadsarkiv
- Vibeke Riis, bibliotekar ved Guldborgsund-bibliotekerne
- Andreas Skov, arkivar ved Odense Stadsarkiv
- Kurt Risskov Sørensen, museumsinspektør ved Østfyns Museer
- Jørgen Thomsen, forh. stadsarkivar ved Odense Stadsarkiv
- Aase Windeballe, formand for Dansk lokalhistorisk Forening

DANSK LOKALHISTORISK FORENING

STYRELSE

Formand:
Aase Windeballe,
Valmuevænget 11, 5540 Ullerslev.
Tlf. 65 35 18 22, aase.windeballe@keef.dk

Kasserer:
Flemming Bruun,
Maglegårds Allé 29, 2860 Søborg.
Tlf. 39 69 91 01
flemming.bruun@gmail.com

Lokalhistorisk konsulenter:
Arkivar Jørgen Mikkelsen
Tlf. 41 71 72 23, jm@sa.dk

Thormod Hessel
blam@os.dk

❖

SAMMENSLUTNINGEN AF LOKALARKIVER

Formand:
Jørgen Thomsen
Skovbrynet 28, 5462 Morud
Tlf. 24 22 27 66, jth@odense.dk

Sekretariat:
Andkærvej 19, 7100 Vejle
Tlf. 75 84 08 98, sla@lokalarkiver.dk

❖

ORGANISATIONEN DANSKE ARKIVER:

Formand:
Charlotte Voss
Gladsaxe Byarkiv,
Rådhus Allé 7, 2860 Søborg
Tlf. 39 57 51 37
charlotte.voss@gladsaxe.dk

Dorte Kristensen m.fl. (red.): Fra Himmerland og Kjærs Herred (Erik Korr Johansen) 4
Ejgil Bodilsen (red.): Han Herred Bogen 2022. Lokalhistorisk årbog for Øster og Vester Han Herred (Jørgen Peder Clausager)..... 4
Flemming Nielsen og Morten Pedersen: Sprittens by – Snaps og kulturarv i Aalborg (Henriette Baudtler) 4
Vendsyssel Årbog 2021 (Thorleif Christiansen) 6
Annales. Galten Lokalarkivs Årsskrift (Thorleif Christiansen) 6
Årsskrift 2021 (Kurt Risskov Sørensen)..... 7
Verner Bjerge og Poul Anton Sørensen: Teglværker - Skanderborg Kommune (Aase Windeballe) 8
Fra fattighuse til velfærdsvillaer. Sejs-Svejbæk 1945-2021 (Jens Åge S. Petersen) 9
Steffen Elmer Jørgensen m.fl. (red.): Fra Viborgegnen 2021 (Kim Furdal)..... 9
Gudrun Gormsen (red.): Hardsyssels Årbog 2021 (Jørgen Peder Clausager)..... 10
Lokalhistorisk Årbog 2021 (Jørgen Peder Clausager) 11
Historisk Aarbog fra Randers Amt 2021 (Jørgen Peder Clausager)..... 12
Palle Kirk m.fl. (red): Skaføgård (Erik Korr Johansen) 12
Henning Just (red.): Skivebogen 2021 (Kim Furdal) .. 13
Spidsbarren: Historisk årsskrift for Ådalens Lokalarkiv- og Museumsforeninger. 2021. 67 s. Ill. (Thorleif Christiansen) 14
Henrik Sigaard m.fl. (red.): Årbog for Vinderup-egnen 2021 (Aase Windeballe) 14
Århus Stifts Årbøger 2021 (Kurt Risskov Sørensen) . 15
Årsskrift 2021 Glud Museum (Kamma Poulsen-Hansen) 15
Århus Stifts Årbøger 2021 (Kurt Risskov Sørensen) . 16
Erland Porsmose: Danehoffet i historiens lys (Jørgen Mikkelsen)..... 17
Mariann Kristensen m.fl., red.: Sønderjyske Årbøger 2021 (Jørgen Mikkelsen)... 18
Jens Åge S. Petersen: Danmarks grønne have – Træk af fynsk gartnerierhvervs historie (Kim Furdal) 18
Henrik Becker-Christensen: Diplomat i grænselandet. Erindringer og baggrund 1998-2017 (Jørgen Thomsen) 20
Elisabeth Bjerrum Madsen: Egebotøsen. Min barndom på et plejehjem (Niels Mortensen)..... 21
Fra Ribe Amt 2021 (Karin Berg)..... 21
Nils Valdersdorf Jensen og Kasper Rathjen (red.): Fynske Årbøger 2020 og 2021 (Michael Dupont)..... 23
Kurt Risskov Sørensen: "Rylen" og De Danskes Øer – Opdagelsen af det danske ørige (Jacob Krause) . 23
Helle Juhl m.fl. (red.): Koldingbogen 2021 (Kim Furdal)..... 23
Lokal Historie fra Sydøstjylland 2021 (Karin Berg).. 24
Kurt Risskov Sørensen m.fl. (red): Nyborg – før og nu 2020 (Jørgen Thomsen) 25
Hans Chr. Johansen m.fl. (red.): Odensebogen 2022 (Kim Furdal)..... 26
Kirsten Hansen (red.): Ræthinge-Posten (Aase Windeballe)..... 26
Skrift for Lokalhistorisk Forening for Sundeved 2021 (Vibeke Riis) 26
Mikkel Leth Jespersen og Hans Schultz Hansen (red.): Sønderjysk søfarts historie bd. 1-2 (Jørgen Peder Clausager)..... 28
Søren Peder Sørensen: Den skjulte alliance (Erik Korr Johansen) 28
Tåsinge årbog 2021 (Michael Dupont)..... 28
Øboer 2021. Historisk årbog for Langeland og Strynø (Michael Dupont)..... 29
Årsskrift 2021 (Vibeke Riis)..... 29
Peter Fransen, Jørgen Mikkelsen og Leif Hansen Nielsen (red.): Over grænser. Festskrift til Hans Schultz Hansen (Jørgen Thomsen) 31
Arkivernes Hjul 2021 (Niels Mortensen)..... 32
Årbog 2021 (Thorleif Christiansen)..... 33
Alle tiders Nordsjælland (Niels Mortensen) 34
Allan Vendeldorf: Bogen om Fugle-Hans (Aase Windeballe) 34
Ann Vibeke Knudsen: Fotografer på Bornholm 1839-1939. Bornholmske Samlinger 2021 (Andreas Skov)..... 35
Cheminova – en generationsforureners første år – og andre historier fra Gladsaxe (Jens Åge S. Petersen) 37
Erik Nørr: Hillerød 1858-2018 (Erik Korr Johansen) 37
Allan Vendeldorf: Justitsmordet i Egebæksvang (Jacob Krause)..... 38
Lise Drewes Nielsen: Smørumovre. En landsbysamfund der forsvandt (Niels Mortensen) 39
Niels Peter Stilling m.fl. (red.) Søllerødbogen 2021 (Rasmus Willaing Lock) 39
Britta Andersen og Marie Kirstine 39
Elkjær (red.): Herregårdshistorie 17 (Kurt Risskov Sørensen) 41
Niels Elers Koch (chefredaktør): Trap Danmark, 6. udgave, 2015-(22) (Erik Nørr) 42
Ejvind Damsgård Hansen under medvirken af Lars Lund: Efterkrigstidens økonomiske og sociale reformer. Viggo Kampmann – idémand og igangsætter (Kim Furdal)..... 42

ID 47871

Returadresse: Dansk Lokalhistorisk Forening c/o Flemming Bruun, Maglegårds Allé 29, 2860 Søborg